

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2016

Marta Toepferová

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Chráněné bydlení – Portus Praha

Supported housing – Portus Praha

Marta Toepferová

Vedoucí práce: PaedDr. Jaroslava Zemková, Ph. D.

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Chráněné bydlení - Portus Praha vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 2016

.....

podpis

Ráda bych touto cestou poděkovala své vedoucí bakalářské práce PaedDr. Jaroslavě Zemkové, Ph.D. za její pomoc a cenné rady při psaní této práce. Dále děkuji všem lidem z chráněného bydlení, kteří se mi svěřili se svými pocity a názory.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá chráněným bydlením pro osoby s mentálním postižením. Jejím cílem je představit konkrétní chráněné bydlení v obci Slapy. Teoretická část této práce představuje ucelený přehled základních poznatků o mentálním postižení a chráněném bydlení. Praktická část popisuje cíl, metody, charakteristiku výzkumného prostředí a výběr účastníků výzkumného šetření. Je zaměřena na názory klientů, zaměstnanců a rodičů klientů na toto chráněné bydlení. Pro toto výzkumné šetření byly použity metoda pozorování, rozhovor a dotazník.

KLÍČOVÁ SLOVA

Chráněné bydlení, sociální služba, mentální postižení, samostatnost, dospělost.

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with supported housing for intellectually disabled persons. Its objective is to present a particular supported housing facility in Slapy. The theoretical part of the text summarizes basic information and findings on intellectual disability and supported housing. The practical part describes the goal, methods, survey environment characteristic and respondent sampling procedure of the survey study. The study focuses on the opinions of clients, staff and parents of clients on this particular supported housing facility. Observation, interviews and questionnaire were used as the survey methods.

KEYWORDS

Supported housing, social service, intellectual disability, independence, adulthood

Obsah

1	Úvod	6
2	Chráněné bydlení	7
2.1	Historické souvislosti	7
2.2	Vymezení pojmu chráněné bydlení	8
2.3	Typy chráněného bydlení	9
2.4	Cílová skupina chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením	11
3	Lidé s mentálním postižením	12
3.1	Vymezení mentálního postižení	12
3.2	Etiologie mentálního postižení	13
3.3	Klasifikace mentálního postižení	14
3.4	Poruchy autistického spektra	16
4	Chráněné bydlení - Portus Praha, z.ú.	19
4.1	Cíl a metodologie výzkumného šetření	19
4.2	Charakteristika zkoumaného prostředí	19
4.2.1	Historie	19
4.2.2	Současnost	20
4.2.3	Charakteristika chráněného bydlení Slapy	21
4.3	Účastníci výzkumného šetření	23
4.4	Vlastní výzkumné šetření	23
4.4.1	Rozhovory s klienty	23
4.4.2	Rozhovory se zaměstnanci	34
4.4.3	Rozhovory s rodiči klientů	45
4.5	Shrnutí výzkumného šetření	48
5	Závěr	49
6	Seznam použitých informačních zdrojů	50
7	Seznam příloh	52

1 Úvod

Chráněné bydlení, které popisuji v této práci, se nachází v obci Slapy. V rámci praxe, v prvním ročníku jsem za bránu chráněného bydlení vstoupila poprvé. Jedním z důvodů volby praxe v tomto zařízení bylo, že bydlím ve stejné obci. Zaujala mě příjemná atmosféra tohoto zařízení, a tak jsem si řekla, že se sem brzy opět podívám. V rámci psaní bakalářské práce jsem se sem nakonec vracela opakovaně.

Mým cílem je představit sociální službu pro osoby s mentálním postižením a na konkrétním příkladu chráněného bydlení Portus Praha z. ú. ukázat, jak je tento typ bydlení pro tyto osoby a jejich rodiny přínosný. Chci přiblížit, kdo zde na Slapech v chráněném bydlení žije, jaké má potřeby i obdarování.

Práce je dělena do tří kapitol. První dvě kapitoly vytvářejí teoretický základ a východisko pro kapitolu třetí, praktickou. První kapitola pojednává o chráněném bydlení, zahrnuje historické souvislosti, charakteristiku daného bydlení a jeho typy. Dále představuje cílovou skupinu chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením. Druhá kapitola je teoretickým východiskem pro tuto práci a napomáhá k vytvoření uceleného pohledu na cílovou skupinu prezentovanou v praktické části. Kapitola definuje mentální postižení a poruchy autistického spektra. Poslední kapitola je věnována charakteristice konkrétního chráněného bydlení. Jedná se o výzkumné šetření, které pomocí rozhovorů a dotazníku s klienty, zaměstnanci a rodiči, představuje skutečný život v tomto typu zařízení. Hlavní váhu přikládám autentickým výpovědím jednotlivých účastníků výzkumného šetření, neboť tato služba stojí hlavně na těchto lidech a bez nich by neměla žádný smysl.

2 Chráněné bydlení

2.1 Historické souvislosti

Péče o osoby s mentálním postižením byla v průběhu vývoje společnosti různá. Vývoj této péče byl a je ovlivněn především náboženským a politickým smýšlením, kulturou a ekonomickou vyspělostí společnosti. V prvobytně pospolné společnosti neexistovala žádná forma institucionální péče. Duševní choroby včetně mentálního postižení byly vykládány jako magie a léčebnou i trestní funkci zastával chrám. Ve starověkém Řecku byly zakládány léčebné ústavy, kde péči o pacienty zajišťovali lékaři a kněží. Ve středověku osoby s mentálním postižením byly integrovány v klášterních hospitálech, kde péče byla sociálně charitativní (Bartoňová, M., Bazalová, B., Pipeková, J. 2007).

Počátkem devatenáctého století přichází nový pohled na nemocného člověka, vznikají specializovaná zařízení, která se rozlišují na nemocnice a léčebny. Během tohoto století se též mění názor na osoby s mentálním postižením, k čemuž přispělo mnoho lékařů, vědců a pedagogů. Díky nim se prosazuje nový pohled na toto postižení a vzniká organizovaná ústavní péče. V Čechách vzniká první ústav pro mentálně retardované Ernestium v roce 1871 v Praze, který založil a vedl MUDr. Karel Slavoj Amerling. Jeho posláním byla nejen ochrana osob s mentálním postižením, ale i jejich začlenění do společnosti. Postupem času byla v Čechách vybudována celá řada ústavů (Pipeková, J. 2006).

Po komunistickém převratu v roce 1948 je v Čechách sociální péče zcela převzata státem, který preferoval ústavní péči jako garanta optimální péče o postižené. Jak uvádí Švarcová: „*Za standardní se považoval názor, že člověk s mentálním postižením patří do ústavu. Rodiče takto postižených dětí, kteří se rozhodli, že si své dítě ponechají doma a budou o ně pečovat sami, byli nezřídka svým okolím považováni za podivíny, kteří jsou ochotni kvalitu svého života obětovat mentálně postiženému, z něhož stejně nikdy nic nebude*“ (Švarcová, I. 2006, s. 161).

Ústavy sociální péče jsou zřizovány v opuštěných zámeckých objektech a budovách mimo veřejnost, jsou do nich umísťovány osoby s různými stupni mentálního postižení. Klienti těchto ústavů byli zbavováni způsobilosti k právním úkonům a často osvobozováni od

povinné školní docházky. Toto vše vedlo k vyčlenění osob s mentálním postižením ze společnosti (Pipeková, J. 2006).

Po roce 1989 v České republice dochází ke změnám ve společnosti, i k postoji k lidem s postižením (včetně mentálního). Jak uvádí Bartoňová, Bazalová a Pipeková (2007), trendem v péči o lidi s mentálním postižením je odklon od institucionální péče, která je poskytována ve velkých zařízeních, a naopak posun k humánnějším formám péče v zařízeních rodinného typu, v chráněných bytech nebo v integrovaném bydlení (s pomocí asistentů) v běžné městské zástavbě.

2.2 Vymezení pojmu chráněné bydlení

Chráněné bydlení je jedním typem pobytové sociální služby. **Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách** ve znění pozdějších předpisů tuto službu definuje: „*Chráněné bydlení je pobytová služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, včetně duševního onemocnění, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Chráněné bydlení má formu skupinového, popřípadě individuálního bydlení.*“ Dále je zde vymezen obsah základních činností této sociální služby, které jsou: poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (www.zakonyprolidi.cz [online]. 2015).

Slovník sociální práce definuje pojem chráněné bydlení takto: „*bydlení v bytě, který je v běžné zástavbě a patří poskytovateli sociální služby. Bydlí v něm jeden nebo více klientů, kteří se podle svých možností podílejí na vedení domácnosti. Služby jsou klientovi podle individuální potřeby poskytovány sociálním pracovníkem, pečovatelem nebo asistentem. Chráněné bydlení je vhodné pro klienty trvale postižené nebo dlouhodobě nemocné, kteří potřebují terapeutickou podporu, ale jejich stav nevyžaduje ústavní pobyt s plným zaopatřením*“ (Matoušek, O. 2008, s. 74).

Černá (2008) chráněné bydlení charakterizuje jako dlouhodobou pobytovou službu, která je poskytována osobám se zdravotním postižením, jež potřebují pomoc jiné osoby. Má formu individuálního nebo skupinového bydlení. Osobám v chráněném bydlení je poskytována podle potřeby podpora osobního asistenta.

Podle Švarcové (2006) je chráněné bydlení modernější formou celoroční péče. Jedná se o takové bydlení, kdy několik klientů s mentálním postižením společně bydlí v bytě nebo domku. Má mít povahu společné domácnosti, v které klientům pomáhají asistenti se vším, co klienti sami nemohou zvládat.

Chráněné bydlení představuje určitou možnost osamostatnění. Klientům v něm je poskytována podpora a pomoc při zvládání starání se o domácnost. Učí se různým domácím činnostem, tak aby byli co nejméně závislí. Zásadou je poskytovat jen takové služby, které nejsou klienti schopni sami zvládnout (Vágnerová, M. 2008).

Tento typ bydlení se příliš neliší od běžné domácnosti. Klienti chráněného bydlení buď bydlí sami nebo v malých skupinkách v bytech či domech v běžné zástavbě. Každý z klientů se podle svých možností zapojuje do chodu domácnosti (nakupují, vaří, uklízí, finančně se podílí na nákladech spojených s užívání bytu apod.).

Z jednotlivých definic pojmu chráněné bydlení vyplývá, že posláním tohoto typu bydlení by mělo být poskytování bydlení v takovém prostředí, které klientům umožňuje přirozenou integraci do společnosti. Mělo by podporovat klienty, aby si uvědomovali svá práva a povinnosti, aby se sami rozhodovali o vlastní osobě, o harmonogramu dne a o záležitostech vztahujících se k vedení domácnosti. Chráněné bydlení by mělo zajišťovat důstojné místo k životu, soukromí a také k odpovídající individuální podpoře asistenta, která by měla vést ke snížení závislosti klientů na druhé osobě a tudíž ke zkvalitnění jejich života.

2.3 Typy chráněného bydlení

Jak již bylo řečeno v předešlé kapitole, chráněné bydlení je pobytovou sociální službou, která má ale několik forem – typů. Jde o chráněné bydlení v rámci služeb ústavu sociální péče, domovy rodinného typu, chráněné byty a nezávislé bydlení se supervizí.

Chráněné bydlení v rámci služeb ústavu sociální péče jsou jednotlivé byty v areálu ústavu, které zaručují klientům této služby více soukromí a důstojnější podmínky pro

bydlení, ale stále je zde přítomen režim ústavu. Klienti tohoto typu bydlení mají podobně přísně strukturovaný denní režim a náplň činností, jako v ústavu sociální péče. Oproti ústavu sociální péče práce s klienty probíhá v menších skupinkách, které umožňují více individuální přístup k jednotlivým klientům a větší možnost větší diferenciací poskytované péče podle možností a potřeb klientů.

Dalším typem jsou **Domovy rodinného typu**. Jedná se o jednotlivé domy, které obsahují několik na sobě nezávislých bytů, které umožňují nejen soukromí, ale i možnost odlišného přístupu k jednotlivým klientům. Jak už bylo řečeno, tento typ tvoří několik bytových jednotek, přičemž v každém bytě jsou 3 – 4 klienti a jeden asistent, který jim pomáhá při vedení domácnosti (Pipeková, J. 2006).

Následují **Chráněné byty**. Jedná se o standardní byty, které jsou v klasické bytové zástavbě a nabízejí úplnou formu integrace. V jednom bytě se počet obyvatel pohybuje mezi 1 – 5 klienty (hlavně podle velikosti bytu – každý klient by měl mít v bytě vlastní pokoj); s nimi zde je asistent, který jim pomáhá při vedení domácnosti. Denní program mívají klienti v chráněných dílnách nebo denních stacionářích, klienti vzájemně spolupracují při aktivitách volného času (vychází se ze zájmů a priorit klientů) a asistent jim pomáhá (srov. Matoušek, O. 2008; Pipeková, J. 2006).

Poslední typ chráněného bydlení je **Nezávislé bydlení se supervizí**, jedná se o nejvyšší stupeň chráněného bydlení. Tento typ je vhodný pro klienty, kteří jsou úplně samostatní v sebeobsluze a ovládají základy vedení domácnosti. Klient bydlí ve svém bytě, přičemž pomoc asistenta potřebuje pouze k řešení složitějších, výjimečných či neobvyklých situací (např. jednání s úřady, zacházení s penězi apod.) (srov. Pipeková, J. 2006; Jelínková, M. 2001).

Chráněné bydlení je poskytováno převážně nestátním sektorem. Jeho cílem je pomoci klientovi naučit se co možná nejsamostatněji žít v lokalitě, v které žil doteď, a napomoci mu v začlenění do místní komunity. Jednotlivé byty jsou buď ve vlastnictví klientů nebo nestátních organizací, nebo jsou pronajaty klientům nebo nestátním organizacím. Na úhradě nákladů spojených s bydlením se klienti finančně spolupodílejí (Pipeková, J. 2006).

2.4 Cílová skupina chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením

Chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením je určeno pro klienty, kteří jsou starší osmnácti let a mají psychická specifika, pramenící z mentálního postižení, jako jsou zvláštnosti ve vnímání, myšlení a řeči, paměti a v emocích (Bartoňová, M., Bazalová B. 2007).

Musíme si uvědomit, že každý člověk s mentálním postižením je svébytný subjekt, který má charakteristické osobnostní rysy. Zároveň jsou ale s tímto postižením spojeny určité společné znaky, jako je zpomalené chápání, zhoršená paměť, malá a nedostatečná slovní zásoba, impulzivita, velká potřeba uspokojení a bezpečí (Švarcová, I. 2006).

Osoby s mentálním postižením jsou pasivnější a více závislé na zprostředkování informací někým jiným. Méně se orientují ve světě, proto se těmto osobám často svět jeví více ohrožující, což vede k silnější závislosti na jiném člověku (Vágnerová, M. 2008).

Z výše popsaného vyplývá, že člověk s mentálním postižením potřebuje podporu ve zvládnutí samostatného bydlení, a že tato podpora musí vycházet z individuální situace. Konkrétně lidé s mentálním postižením potřebují podporu v běžných denních činnostech, jako je příprava jídel, oblékání, osobní hygiena, nákupy, obstarávání domácnosti, úklid, vyřizování finančních a administrativních záležitostí. Někdy také potřebují podporu s navázáním, udržením a rozvojem sociálních kontaktů a vztahů se spolubydlícími, při vytváření domácí atmosféry a pomoc s celkovou orientací ve společnosti (srov. Černá, M. 2008; Pipeková, J. 2006). Je ale důležité si uvědomit, že tato podpora by neměla potlačovat získané zkušenosti těchto lidí, aby nedocházelo k zneschopňování a k úplné závislosti.

3 Lidé s mentálním postižením

3.1 Vymezení mentálního postižení

Pojem mentální postižení je podle Světové zdravotnické organizace (WHO, MKN-10) definován jako „*Stav zastaveného nebo neúplného duševního vývoje, který je charakterizován zvláště porušením dovedností, projevujícím se během vývojového období, postihujícím všechny složky inteligence, to je poznávací, řečové, motorické a sociální schopnosti*“ (www.uzis.cz/cz/mkn [online]. 2015).

V České republice je stále hojně citována Dolejšího definice mentální retardace, která se snaží o komplexní a ucelený pohled na toto téma: „*Mentální retardace je vývojová porucha integrace psychických funkcí různé hierarchie s variabilní ohraničeností a celkovou subnormální inteligencí, závislá na některých z těchto činitelů: na nedostatečích genetických vloh; na porušeném stavu anatomicko-fyziologické struktury a funkce mozku jeho zrání; na nedostatečném nasycování základních psychických potřeb dítěte vlivem deprivace senzorické, emoční a kulturní; na deficitním učení; na zvláštnostech vývoje motivace, zejména negativních zkušenostech jedince po opakovaných stavech frustrace i stresu; na typologických zvláštnostech vývoje osobnosti*“ (Dolejší M. 1973, s. 38).

Podle Švarcové (2006) je mentální postižení trvalé snížení rozumových schopností v důsledku poškození mozku. Jde o stav charakterizovaný celkovým snížením intelektových schopností, kdy dochází k zaostávání vývoje rozumových schopností, k odlišnému vývoji některých psychických vlastností a k poruchám v adaptačním chování. Dále Švarcová podotýká, že nejde o nemoc, nýbrž o trvalý stav s různými stupni závažnosti postižení.

Valenta (2003) vymezuje pojem mentální postižení jako vývojovou duševní poruchu projevující se sníženou inteligencí, která se projevuje především snížením kognitivních, řečových, pohybových a sociálních schopností.

Z pohledu psychologie Vágnerová definuje pojem mentální postižení jako „*Souhrnné označení vrozeného postižení rozumových schopností, které se projeví neschopností porozumět svému okolí a v požadované míře se mu přizpůsobit*“ (Vágnerová M. 2008, s. 289).

3.2 Etiologie mentálního postižení

Příčiny vzniku mentálního postižení mohou být různé (srov. Černá, M. 2008; Valenta, M., Müller O. 2003):

1. **Endogenní** (genetické, dědičné)
 - a. dávné (způsobené spontánní mutací v zárodečných buňkách),
 - b. čerstvé (spontánní mutace).
2. **Exogenní** (vzniklé vlivem prostředí)
 - a. vzniklé v raném těhotenství poškozením oplozeného vajíčka,
 - b. vzniklé v pozdním těhotenství infekcí, špatnou výživou nebo inkompatibilitou,
 - c. intranatální při abnormálním porodu,
 - d. postnatální v důsledku nemoci či úrazu v dětství nebo nepříznivého vlivu výchovy.

Dále rozlišujeme příčiny z časového hlediska (Valenta, M., Müller O. 2003).:

1. **Prenatální** (vzniklé během těhotenství)
 - a. vlivy dědičnosti, genové mutace a aberace,
 - b. biologické faktory, jako jsou různá onemocnění matky během těhotenství, alkohol, užívání drog, nedostatečná výživa,
 - c. fyzické faktory, kam patří především úrazy matky během těhotenství,
 - d. chemické faktory např. rentgenové záření.
2. **Perinatální** (vzniklé během porodu)

např. překotný nebo naopak protrahovaný porod, asfyxie, mechanické poškození mozku při porodu.
3. **Postnatální** (vzniklé v průběhu života)
 - a. záněty mozku, úrazy mozku, nádorová onemocnění a krvácení do mozku,
 - b. sociální faktory, jako je nepodnětné prostředí.

3.3 Klasifikace mentálního postižení

Pro klasifikaci mentálního postižení se používá desátá revize Mezinárodní klasifikace nemocí (MKN-10), kterou vydala Světová zdravotnická organizace (WHO). Tato klasifikace rozděluje mentální postižení převážně na základě inteligenčního kvocientu (IQ) do šesti základních kategorií - lehké, středně těžké, těžké, hluboké, jiné a nespecifikované mentální postižení.

Lehké mentální postižení je klasifikováno v pásmu IQ 69 – 50. V základních složkách vývoje se postižení projevuje lehce opožděnou nebo zpomalenou psychomotorikou, dále drobně opožděnou jemnou a hrubou motorikou (vyskytují se převážně problémy s koordinací pohybu). V procesu učení se projevuje snížená rozumová kapacita osob s lehkým mentálním postižením. Nácvik dovedností a získání návyků jim trvá delší dobu. Jejich pozornost je na povrchnější úrovni, převážně je krátkodobá, nestálá nebo naopak ulpívající. Myšlení osob s lehkým mentálním postižením je jednoduché, konkrétní, stereotypní, rigidní, nepřesné a nesamostatné, mívá infantilní znaky, které vedou k problémům v procesu rozvoje logického myšlení. Jejich paměť je převážně mechanická. Řeč může být narušena ve všech složkách, především v porozumění řeči, slovní zásobě, gramatické stavbě a výslovnosti. Její vývoj je opožděn, často postrádá abstraktní pojmy, vyskytují se v ní automatismy, špatná artikulace a často též dyslalie. Co se týče emocionality, tak ta je typická citovou nezralostí, neadekvátní reakcí vzhledem k situaci, nízkou sebekontrolou a velkou ovlivnitelností (srov. Dolejší, M. 1973; Pipeková, J. 2006; Švarcová, I. 2006).

Středně těžké mentální postižení je klasifikováno v pásmu IQ 49-35. Projevuje se značně opožděným psychomotorickým vývojem (přibližně na úrovni tříletého dítěte). Vývoj hrubé a jemné motoriky je značně zpomalen s celkovou neobratností, špatnou koordinovaností pohybů a neschopností jemných úkonů. Osoby se středně těžkým mentálním postižením v sebeobsluze dosahují samostatnosti jen částečně, potřebují dohled a pomoc po celý život. Myšlení je stereotypní, rigidní a nepřesné. Řeč je velmi jednoduchá, vyskytují se agramatismy. Též jejich paměť je jednoduchá s malou kapacitou. Emocionalita těchto osob je labilní a nevyrovnaná, často se projevuje afektivními stavy, nepřiměřenými reakcemi, nestálostí nálad a impulzivitou (srov. Pipeková, J. 2006; Švarcová, I. 2006).

Těžké mentální postižení je klasifikováno v pásmu IQ 34-20. Psychomotorický vývoj v tomto pásmu mentálního postižení je výrazně opožděn, projevuje se neobratností celého pohybového systému, což má za následek dlouhé osvojování pohybů. Sebeobsluha je z toho důvodu závislá na dlouhodobém tréninku osvojování základních hygienických návyků, ale i přes to většina osob s těžkým mentálním postižením neudrží tělesnou čistotu ani v dospělosti. Psychické procesy jsou silně omezeny především v koncentraci pozornosti a v rozvoji komunikativních dovedností. Řeč se projevuje pouze jednotlivými slovy nebo pouhými zvuky (skřeky), ale často se vůbec nevytvoří. Emocionalita je velmi afektivní, projevující se nestálostí nálad a impulzivitou. U tohoto stupně postižení je nutný celoživotní dohled, neustálá podpora, péče a pomoc druhých (srov. Pipeková, J. 2006; Švarcová, I. 2006).

Hluboké mentální postižení je klasifikováno v pásmu IQ nižším než 20. Projevuje se problémy s porozuměním i jednoduchých požadavků nebo instrukcí, značným až úplným omezením pohybu, proto jsou osoby s tímto stupněm mentálního postižení zcela imobilní. Často bývá narušen zrak i sluch. Komunikace je jen na nonverbální úrovni, projevuje se skřeky a grimasami. Jejich sebeobsluha nedosahuje ani základní úrovně, tudíž je nutná trvalá a celoživotní péče druhých osob. Co se týče emocionality osob s hlubokým mentálním postižením, tak ta se projevuje naprostým porušením afektivní sféry se sebepoškozujícími sklony (Pipeková, J. 2006).

Jiné mentální postižení je označení takového stavu, kdy stanovení stupně mentálního postižení je nesnadné nebo přímo nemožné pro přidružené nebo somatické postižení - např. u nevidomých, neslyšících, osob s poruchou autistického spektra (Švarcová, I. 2006).

Nespecifikované mentální postižení je označení takového stavu, kdy je mentální postižení prokázané, ale kvůli nedostatku informací nelze stanovit stupeň mentálního postižení (Švarcová, I. 2006).

3.4 Poruchy autistického spektra

S mentálním postižením se často pojí autismus. Protože přesná diagnostika autismu je pro psychology i speciální pedagogy často problémem, nověji se používá pojem poruchy autistického spektra.

Autismus vychází z řeckého slova autos, což znamená sám. Tohoto pojmu poprvé použil švýcarský psychiatr Erice Bleure v roce 1911, když takto popsal potíže schizofreniků při komunikaci s ostatními lidmi a jejich typickou uzavřenost do sebe. Pojem autismus, ve smyslu, jak ho známe dnes, použil dětský psychiatr Leo Kanner v roce 1943, když pozoroval v Baltimoru jedenáct dětí s podobnými příznaky nedostatku zájmu o druhé a udržující jisté zvyky a stereotypní aktivity. Autismus označoval za vrozenou vadu komunikace založenou na afektivním nesouladu (Vocilka, M. 1996).

Bartoňová, Bazalová, Pipeková definují, že *„autismus patří mezi pervazivní vývojové poruchy, nověji se užívá i termín poruchy autistického spektra k popisu celé skupiny příbuzných poruch. Znamená to, že vývoj jedince probíhá odlišným způsobem od jedince zdravého, tato porucha zasahuje všechny složky osobnosti jedince.“* (Bartoňová, M., Bazalová, B., Pipeková, J. 2007, s. 130). Autismus se projevuje triádou postižení narušující tři základní oblasti, a to socializace, komunikace a imaginace (Vocilka, M. 1996). Závažnost postižení těchto jednotlivých oblastí bývá různá, je tu značná variabilita symptomů. Namísto pojmu autismus se dnes proto používá pojem poruchy autistického spektra. Poruchy autistického spektra jsou celoživotní neurovývojové poruchy, které ovlivňují sociální a komunikační schopnosti jedince, což vede ke špatnému vyhodnocení informací, které k jedincům s poruchou autistického spektra přicházejí. Nerozumí proto tomu, co vidí, slyší a prožívají.

Mentální postižení a poruchy autistického spektra se překrývají, ale pouze částečně. Poruchy autistického spektra jsou ovšem často k mentálnímu postižení přidružené. Podle T. Peeterse (1998) je až 60% jedinců s poruchami autistického spektra v pásmu středně těžkého a těžkého mentálního postižení, 20% jedinců v pásmu lehkého postižení a dalších 20% jedinců v pásmu průměrného nebo nadprůměrného intelektu.

Jak zde již bylo zmíněno, nejedná se o jednotné postižení. Světová zdravotnická organizace (WHO, MKN-10) rozlišuje několik základních forem poruch autistického

spektra: Dětský autismus, Aspergerův syndrom, Rettův syndrom, Dětská dezintegrační porucha, Atypický autismus, Hyperaktivní porucha sdružená s mentálním postižením a stereotypními pohyby a Jiné pervazivní vývojové poruchy. Tyto druhy jsou charakterizovány:

Dětský autismus je klasickou variantou autistického spektra. Promítají se zde výrazné symptomy ve všech oblastech triády, jako je narušená sociální interakce, omezená schopnost verbální i nonverbální komunikace, stereotypní a repetitivní chování. Tento druh postižení se projeví do tří let věku dítěte. Jedinci s tímto druhem postižení nemají relevantní reakce na emocionální podněty, špatně se přizpůsobují změnám, vykonávají stereotypní pohyby, bývají zaujatí jednotvárnou až rituální manipulací s předměty, nehrají si adekvátním způsobem (Valenta, M. 2003). K dětskému autismu se zpravidla přidružuje mentální postižení.

Dále následuje **Aspergerův syndrom**. Postižený má typicky normální a často i nadprůměrnou inteligenci, ale jsou zde v oblasti sociálních vztahů narušené některé funkce takovým způsobem typickým pro autismus. Jedinci s tímto syndromem komunikují verbálně, ale jejich řeč působí konvenčně a v každodenní praktické komunikaci selhávají. Vykazují typické zvláštní zájmy, při kterých se intenzivně věnují oboru, který je zajímá, a znalosti v dané oblasti mají často vyčerpávající. Mívají problémy se začleněním do společnosti z důvodu problematického navazování recipročních sociálních vztahů. Pro tento syndrom je typický egocentrismus, sociální naivita, neschopnost spolupracovat s vrstevníky, rigidní myšlení, šokující poznámky a motorická neobratnost, kdy je obvykle více postižena hrubá motorika (srov. Peeters, T. 1998; Valenta, M. 2003).

Dalším druhem je **Rettův syndrom**, který se váže na poškozený gen X-chromozomu, proto postihuje pouze dívky. Projevuje se normálním časným vývojem, v pozdějším období (cca 7. až 24. měsíc věku) dochází k částečně nebo naprosté ztrátě získaných manuálních a verbálních dovedností, což se nejčastěji projevuje ztrátou funkčních pohybů ruky, stereotypním krouživým svíráním ruky, nedostatečnému žvýkání a častým nadměrným sliněním s vyplazováním jazyka. Jedná se o progresivní postižení, které často končí těžkým až hlubokým mentálním postižením, němotou, rigidní spastickou, epilepsií a poruchami koordinace (Hrdlička, M., Komárek, V. 2004).

Následuje **Dětská dezintegrační porucha**. Zde je typický normální vývoj trvající minimálně do dvou let věku dítěte, poté se projevuje rychlá progresivní ztráta dříve získaných dovedností především řeči. Je zde hlavně emoční labilita, záchvaty vzteku, spánkové potíže, úzkostnost, dráždivost, hyperaktivita, dyskoordinace komplexních pohybů a neobratná netypická chůze, abnormální reakce na sluchové podněty. Jedná se o progresivní poruchu, kdy zhoršení stavu se projevuje buďto náhle, nebo může trvat několik měsíců, poté následuje období stagnace. U dětské dezintegrační poruchy bývá přítomno těžší mentální postižení než u dětského autismu (Gilberg, Ch., Peeters, T. 2003).

Dalším druhem je **Atypický autismus**. Hrdlička a Komárek jej charakterizují takto: „*Tuto diagnózu použijeme, jestliže porucha nesplňuje zcela kritéria pro dětský autismus buď tím, že nejsou naplněny všechny tři okruhy diagnostických kritérií, nebo je opožděný nástup po třetím roce života*“ (Hrdlička, M., Komárek V. 2004, s. 48). Z tohoto vyplývá, že se jedná o velmi nehomogenní skupinu, která je součástí autistického spektra. Musíme si ale uvědomit, že zde lze najít řadu specifických sociálních, emocionálních a behaviorálních symptomů shodujících s dětským autismem.

Hyperaktivní porucha sdružená s mentálním postižením a stereotypními pohyby zahrnuje hyperaktivní syndrom, mentální postižení a stereotypní pohyby a někdy také sebepoškození. V době dospívání se často hyperaktivita nahrazuje hypoaktivitou.

Posledním druhem jsou **Jiné pervazivní vývojové poruchy**. Tento pojem se u nás téměř nepoužívá, protože nemají zcela konkrétně definována diagnostická kritéria. Jsou sem zařazováni jedinci s narušenou kvalitou komunikace, sociální interakce i hry, kdy narušení nemá takovou míru, aby odpovídalo diagnóze dětského autismu či atypického autismu (Thorová, K. 2006).

4 Chráněné bydlení - Portus Praha, z.ú.

4.1 Cíl a metodologie výzkumného šetření

Cílem této bakalářské práce je přiblížit jednu ze služeb sociální péče a charakterizovat jedno ze zařízení poskytujících chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením (Portus Praha, z.ú.).

Pro tuto práci jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu. Jedná se o výzkum zaměřující se na interpretaci subjektivních významů, popis kontextu jednání a chování. Je pro něj důležitá subjektivní teorie jednotlivců v daném prostředí, např. jak jednotlivci chápou, prožívají a vytvářejí danou sociální realitu (srov. Hendl, J. 2005; Chráska, M. 2007).

Při sběru dat jsem použila metodu pozorování, metodu rozhovorů a dotazník založený na otevřených otázkách (s klienty chráněné bydlení, jejich rodiči a sociální pracovníci a asistenty), analýzu dokumentů (chráněného bydlení i jednotlivých klientů), případové studie klientů chráněného bydlení.

4.2 Charakteristika zkoumaného prostředí

Portus Praha je organizace pro lidi s mentálním postižením, která jim nabízí možnosti, aby mohli důstojně bydlet, rozvíjet se, pracovat a svobodně žít spolu s ostatními. Její snahou je, aby lidé s postižením nebyli vyčleňováni ze společnosti, ba právě naopak aby mohli žít v běžném prostředí mezi ostatními lidmi.

4.2.1 Historie

Sdružení Portus vzniklo v roce 1998, původně ale sídlilo v Horním Maxově. Sdružení mělo za cíl transformaci zdejšího ústavu sociální péče pro lidi s mentálním postižením. Během činnosti sdružení v tomto ústavu vzešel nápad vybudovat chráněné bydlení v okolí Prahy, proto také v roce 2001 bylo založeno občanské sdružení Portus Praha jako samostatná organizace. Toto sdružení navázalo na aktivity původního sdružení. Své aktivity provozuje v Praze, Středočeském kraji a v rámci některých projektů i jinde na území České republiky.

V rámci aktivit sdružení Portus Praha byly vybudovány dva objekty chráněného bydlení s celoročním provozem (pro 19 klientů) a sociálně-terapeutická dílna ve středočeské obci

Slapy nad Vltavou. Dále byl realizován projekt sociálního podniku DOBROTY S PŘÍBĚHEM, který zaměstnává pět lidí se zdravotním postižením. Toto sdružení je též zakladatelem a hlavním koordinátorem celostátní benefiční sbírky AKCE CIHLA. (www.portus.cz [online]. 2016).

4.2.2 Současnost

S novelou občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 sb.), která zrušila občanské sdružení a nahradila ho buď spolkem, nebo zapsaným ústavem, bylo nutné změnit právní formu a transformovat se na zapsaný ústav. V současnosti je název organizace Portus Praha, z. ú.

Portus Praha poskytuje služby Chráněného bydlení pro lidi s mentálním postižením, Sociálně terapeutickou dílnu, Sociální podnik DOBROTY S PŘÍBĚHEM a realizuje Celostátní benefiční sbírku AKCE CIHLA, vzdělávací kurzy pro pracovníky v sociálních službách a kampaň za práva lidí s mentálním postižením.

Chráněné bydlení pro lidi s mentálním postižením je celoroční pobytová služba v obci Slapy nad Vltavou, kterou využívá 19 klientů s různým stupněm mentálního postižení. Tato služba zahrnuje dva objekty v obci, první je chráněné bydlení Fara, které je vhodné pro klienty potřebující celodenní asistenci, druhý objekt je chráněné bydlení Na Vyhliďce, které je určené pro samostatnější klienty. Podpora a pomoc je v obou objektech poskytována podle individuálních potřeb klientů.

Druhou službou v obci Slapy nad Vltavou je **Sociálně terapeutická dílna**, která umožňuje dospělým lidem s mentálním postižením získávat a rozvíjet pracovní a sociální dovednosti. Tyto dovednosti klientům zvyšují šanci na uplatnění na trhu práce i v běžném životě. Jejím cílem je formou vzdělávání, nácviků a terapie vést klienty k samostatnosti, soběstačnosti a nezávislosti s ohledem na jejich individuální možnosti a schopnosti.

Poslední službou, kterou Portus Praha provozuje je **Sociální podnik DOBROTY S PŘÍBĚHEM**. Tento sociální podnik je provozován v obci Davle. Jedná se o potravinářskou dílnu na výrobu nakládaných pochutin. V rámci tohoto podniku je vytvořeno pět pracovních míst pro lidi s mentálním i jiným zdravotním postižením. U dílny je i rychlé občerstvení s malým obchůdkem, kde lze zakoupit i výrobky z této dílny.

Produkty z této dílny jsou distribuovány pod obchodní značkou DOBROTY S PŘÍBĚHEM.

Další pravidelnou činností Portusu Praha je realizace **Celostátní benefiční sbírka AKCE CIHLA**. Pilířem sbírky je prodej benefičních cihel přímo na ulicích českých a moravských měst. Do této sbírky se zapojily další neziskové organizace, které jsou poskytovateli sociálních služeb pro lidi s mentálním postižením. Výtěžky ze sbírky jsou použity na rekonstrukce či stavby objektů, poskytujících služby lidem se zdravotním postižením (především chráněné bydlení, byty, terapeutické a chráněné dílny). Dlouhodobými patrony této akce jsou herečka Simona Stašová a houslový virtuos Jaroslav Svěcený. Vyvrcholením této akce je **CIHLAFEST**. Jedná se o benefiční hudebně divadelní festival, který je pořádán v areálu chráněného bydlení Fara. Návštěvníci tohoto festivalu se mohou nejen pobavit, ale také nahlédnout do života lidí s mentálním postižením, kteří se na organizaci festivalu sami podílejí (www.portus.cz [online]. 2016).

4.2.3 Charakteristika chráněného bydlení Slapy

„Posláním chráněného bydlení Slapy je podat pomocnou ruku dospělým lidem, kteří nejsou dostatečně samostatní při naplňování svých potřeb v důsledku mentálního postižení“ (www.portus.cz [online]. 2015).

Chráněné bydlení Slapy je celoroční pobytová sociální služba (nepřetržitý provoz, včetně víkendů a svátků) pro lidi s mentálním postižením, ve kterém mohou nalézt trvalý domov, potřebné zázemí a nutné speciální služby. Tato služba funguje od roku 2001 a kapacita bydlení je 19 klientů ve dvou objektech – Fara (12 klientů) a Na Vyhlídce (7 klientů). Každý z klientů chráněného bydlení má svůj vlastní pokoj s vlastním nebo společným sociálním zařízením.

Tato služba umožňuje lidem s mentálním postižením žít běžným způsobem života v přirozeném prostředí. Díky ní i člověk s těžkým mentálním postižením může žít v běžné domácnosti, když má vytvořeny základní podmínky. Klienti podle svých schopností mají možnost zapojit se do chodu celé domácnosti (nákupy, vaření, mytí nádobí, úklid a další běžné domácí práce), tak aby každý z klientů měl možnost dosáhnout co největší samostatnosti a využít všech svých schopností.

V chráněném bydlení jsou veškeré potřebné služby poskytovány týmem profesionálních asistentů. V bydlení Fara jsou přítomni nepřetržitě a společně s klienty zajišťují chod domácnosti a v bydlení Na Vyhlídce je asistent klientům každý den k dispozici deset hodin. Potřebné služby jsou každému klientovi poskytovány na základě individuálního plánu (www.portus.cz [online]. 2016).

Chráněné bydlení Fara

Objekt bývalé fary, který byl zrekonstruován pro potřeby chráněného bydlení, byl otevřen v roce 2001. Jedná se o jednopatrovou budovu s obytným podkrovím. V jejím přízemí jsou umístěny společné prostory, a to velký obývací pokoj a kuchyň s jídelnou, dále je zde kancelář vedoucího sociálních služeb a asistentů, pokoje klientů se sociálním zařízením a společná prádelna. V prvním patře a v podkroví jsou výhradně pokoje klientů. K domu náleží zahrada se sadem, která celý objekt obklopuje. V její přední části je pergola s posezením a bazén, v zadní části zahrady je ohniště a hřiště. V areálu zahrady je též budova sociálně terapeutické dílny.

Chráněné bydlení Na Vyhlídce

Jedná se o nově postavený objekt určený pro chráněné bydlení a otevřen byl v roce 2008. Tento objekt je rozdělen na pět samostatných garsoniér a jednu dvougarsonku, které jsou kompletně zařízeny. V přední části objektu je společná kuchyň s jídelnou a také kancelář asistentů. Součástí objektu je menší zahrada s ohništěm.

Klienti chráněného bydlení Slapy

Chráněné bydlení Slapy je určeno pro dospělé s mentálním postižením v nepříznivé životní situaci, která jim neumožňuje žít běžným způsobem života v důsledku jejich postižení. Služba chráněného bydlení je poskytována v českém jazyce, není poskytována ve zcela bezbariérových prostorách.

Jak již bylo zmíněno, je tato služba určena klientům starším 18 let, u kterých je hlavní diagnózou mentální postižení. Dále nemají projevy agresivního chování způsobeného závislostí na návykových látkách nebo nepotřebují celodenní zdravotnickou péči. Též služba není určena pro rodiče s dětmi. (www.portus.cz [online]. 2016)

Cíle chráněného bydlení Slapy

Portus Praha z.ú. stanovil tyto cíle: „*Podpora k zvyšování samostatnosti při zvládání péče o domácnost a o vlastní osobu založené na individuálním přístupu reflektující schopnosti a dovednosti každého klienta. Podpora každého z klientů v uvědomění si sebe sama, svých potřeb a svého místa ve společnosti, podpora individuálního rozvoje. Vedení každého klienta k odpovědnosti ke svému zdraví, za své chování k ostatním lidem a svému okolí. Podpora každého klienta při vytváření, pochopení a budování vztahů k lidem a okolí všeobecně.*“ (www.portus.cz [online]. 2015).

4.3 Účastníci výzkumného šetření

Jak vyplývá z cíle práce, struktura výběru účastníků šetření je předem daná. Jedná se o klienty chráněného bydlení ve Slapech, jejich rodiče, sociální pracovníci a asistenty daného zařízení. Všichni účastníci jsou lidé starší osmnácti let, byli informováni o tom, jak bude výzkum probíhat, a dali ústní souhlas pro zveřejnění jejich názorů, komentářů a jejich anamnéz, s tím, že bude zajištěna jejich anonymita.

Chráněné bydlení Slapy jsem poprvé navštívila v rámci praxe na podzim 2013. Další setkání s účastníky výzkumu (klienty a pracovníky chráněného bydlení) probíhala cíleně průběžně od podzimu 2014 do jara 2016. Rozhovory jsem nahrávala na diktafon a posléze je co nejautentičtěji přepisovala do psané podoby.

S rodiči klientů chráněného bydlení proběhla individuální informativní schůzka ohledně žádosti o spolupráci při výzkumném šetření formou dotazníku. Dotazník rodičům byl rozeslán a vrácen elektronickou poštou.

4.4 Vlastní výzkumné šetření

Tato práce má za cíl představit chráněné bydlení Slapy a další navazující služby, které jsou nedílnou součástí bydlení poskytované organizací Portus Praha. K tomu mi slouží rozhovory a dotazník s klienty, zaměstnanci i rodiči klientů.

4.4.1 Rozhovory s klienty

Metodu rozhovoru jsem zvolila proto, že jsem chtěla poznat osobní zkušenosti jednotlivých klientů chráněného bydlení. Při sestavování otázek jsem se zaměřila na minulost, současnost i budoucnost klientů chráněného bydlení, k tomu mi byla inspirací

bakalářská práce Význam chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením z pohledu osob s mentálním postižením a jejich rodičů (Fialová M., 2012).

Většina klientů k rozhovorům přistupovala s nadšením, pouze jedna klientka měla obavy, zda to zvládne. Na některé otázky se klientům špatně odpovídalo, ale nebáli se říci si o pomoc. Někdy bylo náročnější udržet jejich pozornost u daného tématu otázky. Občas jim dělalo potíží se srozumitelně vyjádřit, což pramenilo nejen z míry jejich mentálního postižení, ale i z různých komunikačních obtíží.

1. Čeho jste se obávali před nástupem do chráněného bydlení, jaké jste z toho měli pocity? Odkud jste do chráněného bydlení přišli?

- Já jsem přišel z Florence, to byl takový chráněný byt. Obavy jsem neměl.
- S mámou doma.
- Já, jo, ve Šternberku, v Slaný Praha západ. Měl jsem obavy z čeho? Ne.
- Z Hvozdů, měl jsem trochu strach. Chtěl jsem si vybrat nějakou holku, aby sem se oženil, a prostě jsem chtěl mít nějakou důvěru k někomu. Někoho jako mí rodiče.
- V Horním Maxově. Nebál.
- Chotěšice, denní stacionář. Obavy, ne.
- Já jsem dělávala, jestli vám to něco připomíná, v Modrý klíč. Tam jsem nějak pomáhala loupat brambory, česnek a tak.
- Přišel jsem sem v srpnu 2015. Řeknu vám, dá se říct obavy, ale opravdu nevím z čeho. Prostě já, moje praktická lékařka, já jsem jí taky příliš obtěžoval i v soukromí, čili ona, jestli bych nechtěl do nemocnice. Tak já jsem se obrátil kolem 20. června 2015 na městskou policii, že bych měl zájem o umístění do detenčního ústavu. Detence, to není žádný trest odnětí svobody, ale to je držba, zadržení jaksi. Tak o to jsem požádal, promluvil jsem s tím policajtem. On řekl, nepotřeboval byste ošetřit, čili si zajděte k psychiatrovi. Ale to jsem opravdu neudělal, protože bůh ví, jak by také na mě neměl čas. Měl jsem něco se srdcem následující den, tak jsem zašel k praktické lékařce. Takže mě poslala do Motolské nemocnice a opravdu já jsem tam byl od pátku přes víkend. Tým lékařů mě řekl, že v pondělí my vás propustíme a taky že ano. Paní opatrovnice mě tam přišla naproti do Motolské nemocnice. A opravdu mě propustili. Bydlel jsem před tím doma, opravdu úplně

sám. Prostě matka zemřela a zrovna v roce 2013 zrovna to bylo 23. prosince. To jsem tedy měl nadílku vánoční. To tedy ano.

-Já jsem bydlela u rodičů. Já jsem byla z domova od dvaceti. Nejprve jsem byla v těch Hvozdech, tam jsem poznala budoucího manžela, tak jsme se jako vzali, a tak. Byl to asi osud, nebo co to mohlo být. Pak mi mamka zavolala, že mám na Slapech byt, že bych tam mohla jít. No tak jsem sem nastoupila v roce 2009. Ze začátku jsem tady úplně trpěla, chtěla jsem zase domů, protože se mi tady nelíbilo. Tak jako takové ty stavy, nové prostředí, no. Potom to už bylo lepší, čím dál to bylo lepší. Tak jsem tady a už to je přes šest let.

Jak je patrné z ukázky odpovědí klientů, tak přišli do chráněného bydlení z různorodého prostředí, ať už z domova nebo z různých jiných sociálních zařízení. Nejvíce mě zaujala výpověď klienta, který žil v bytě se svojí maminkou, která mu zemřela, tudíž pak žil v bytě sám. Z jeho výpovědi je patrné, že chráněné bydlení je pro něj záchranou.

2. Co jste se v chráněném bydlení naučili nového?

- Chodím do dílny loupat česnek jenom. Když je česnek, tak děláme česnek. A když není, tak děláme tady na zahradě. Hrabeme nebo sbíráme jablka nebo švestky.
- Co jsem se naučil tu. S penězi hospodařit, no. Oni chválí, že už neutracím... Já jsem utratil, ve středu jsem utratil z dvoustovky asi za osmdesát sedm korun. To je dost.
- V chráněném bydlení jsem se naučil zametat schody, vytírat schody, potom jsem tady ještě dělal v zimě chodníky. Tady na zahradě jsem taky dělal.
- No, jak jsem přišel jako úplně nověj, mně bylo sedmnáct, ne třicet sedm. To bylo 2001. Pak mě naučili spoustu hodně věcí, jak jsme uklízeli ty jako, že ještě nebyla půda. Jako za kůlny věci, že tam nebylo nic, tak jsem pomáhal 2003, pomáhal budovat chráněné bydlení, všechno možný, lino, stromy všechno. Pak jsem asi zedníci, pomáhal malty, cementy, cihly a různé věci.
- Opravdu hodně jsem loupal česnek, mně se ta práce jaksi líbí. Opravdu chodím do pracovní dílny. Z korálků no takové zažehlovací. Já Vám to ukáži.

Většina klientů uvedla jako nově nabitou dovednost loupání česneku v sociálně terapeutické dílně. Někteří se zmínili o dalších domácích pracích. Z odpovědí je patrné, že klienty těší podílení se na zvelebování společného prostoru.

3. Chodíte do zaměstnání, pracovní dílny?

- Chodím do pracovní dílny. Já chodím pondělí, středa, čtvrtek, pátek. To něco děláme. Pondělí, středa a čtvrtek loupáme česnek. Každé úterý jezdím do Prahy. Jmenuje se to taková škola, tam máme tělocvik. Měl jsem tam to psaní, posloucháme cédéčka, pak máme zpívání a to je všechno.
- Na Kiliánci, vy jste neviděla tu novou dílnu? My čtyři jezdíme dohromady od pondělí do čtvrtka, pátky máme volný. Pátek minulej jsme byli v práci, v Davli, kvůli objednávkám na Velikonoce se blíže.
- Teď tady chodím, mi říkají pastýři. Se tady starám o ovečky a to všechno. Na Slapské farmě.
- Jezdím do Prahy. Mezi řádky, to je kavárna. Jako v kuchyni, vařím, umejvám nádobí. Skoro každý den. Jezdím střídavě. Jak mám ráno, tam musím v osm hodin jako v sobotu, tak chodím v osm do povinnosti. Jak mám odpoledne, tak chodím od jedenácti do půl čtvrtý. Večer mám od půl čtvrtý do sedmi. Mám tři směny ráno, odpoledne, večer.
- Pracuji v dílně v Davli. Občas je toho hodně, občas mě to i štve, ne že musím dělat, ale že to je opravdu náročný. Občas toho je fakt hodně. Ale říkám si lepší práce, než žádná práce. Dá se to jako. Vždyť prostě člověk je fakt unavený stojí tam šest hodin v kuse, ale jako dobrý. Tam jsem každý den od pondělí do čtvrtka.

K této otázce jsem požádala o vyjádření sociální pracovníci, aby mi osvětlila, jak to je se zaměstnáním klientů. Dozvěděla jsem se, že všichni chodí do zaměstnání až na jednoho klienta, který nechce mít s prací nic společného. Jsou dny, kdy je ochoten pomoci s prací v domácnosti. Z devatenácti klientů jenom čtyři jezdí do naší sociální firmy, kde pracují na pracovní smlouvu a musí se řídit zákoníkem práce. Jeden klient jezdí do kavárny (sociální firma) do Prahy. Dva klienti mají brigády, které si sami sjednávají, berou to jako svoje zaměstnání. Zbytek klientů chodí do sociálně terapeutické dílny na Faru. Jsou to takoví lidé, kteří by nestíhali běžné pracovní tempo, a pro které by se muselo vydefinovat

pracovní místo, někde v běžném zaměstnání, ale pravděpodobně i s asistentem. Sociální pracovnice se domnívá, že by zaměstnatelní nějak byli. Ale muselo by to být formou podporovaného zaměstnávání, tedy i najít zaměstnavatele a asistenta k většině z nich. Takže tito lidé chodí loupat česnek, jako předvýroba pro práci v sociální firmě. A v rámci sociálně terapeutické dílny spolupracují také s farmou Slapy. Tam též probíhá pracovní nácvik. Ti, kteří docházejí na farmu, udělali nesmírný pokrok, naučili se dodržovat pracovní dobu a určitá pravidla na pracovišti. Přestože se jedná u „česnekářů“ i „farmářů“ jen o pracovní nácvik v rámci sociální služby, všichni to vnímají jako zaměstnání. Je to pravidelná činnost, kterou berou jako povinnost.

4. Jak trávíte volný čas?

- Třeba chodíme na procházku, nebo v zimě někam do cukrárny, nebo venku sedíme před tou chalupou u nás.
- Chodím nakupovat sušenku, nějaké pití.
- Si uklidím pokoj, utřu podlahu a to no. Jezdím na kole na jaře i v létě, do Dobříše.
- Na televizi.
- Jezdím s mojí manželkou jako do kina na něco.
- Chodím na tréninky, na fotbal, s klukama ve Štěchovicích a na Slapech. Hraju za Slapy.
- Jezdím na výlety.
- A já mám jako velkou rodinu, s kterou jako pojedu letos jako do ciziny.
- No to víte, také si odpočinu, anebo si jdu na vycházku. Nebo taky něco pomůžu ve vaření taky, čili a jenom já řekl paní asistence, to že práce na zahradě vůbec není koníčkem. Ne, vůbec.
- Odpočívám. Asi o mne každý ví, že jako ráda odpočívám. Občas si něco přečtu, vyšívám, navlíkám korále, uklízím si doma v pokoji.

Z odpovědí je patrná pestrost volnočasových aktivit a činností u klientů.

5. Vzděláváte se? Jak?

- V Praze máme to zpívání, ta cédéčka. Taková je to škola.

- Vůbec na školu nechodím nikam, líbil se mi pořad Disco latine v televizi. Mamce se to také líbilo ten pořad, že jsem se něco naučil latinsky.
- Ne, nevzdělávám se. Já ráda poznávám nové věci. Občas na to není ani čas, když prostě člověk tady, ti asistenti mají plno práce s těma náročnějšíma klientama, takže občas na to není čas. Ale snažím se pomáhat.

„Vzdělávání poskytuje důležitou životní náplň jedincům, kteří z různých důvodů nepracují. Otevírá nové možnosti a to nejen v jejich socializaci. Vzdělávání jako proces a dosažené vzdělání jako cíl se pro dospělého stávají hodnotami sami o sobě, o které má smysl usilovat. Pozitivně ovlivňuje sebepojetí, posiluje sebedůvěru učící ho se a tím dává prostor pro nové sociální role. Sebeпоjetím zde rozumíme představu o svém já, které se vyvíjí ve vztahu k okolnímu světu.“ (Šiška, J. 2005, str. 32) Z citátu vyplývá důležitost vzdělávání, ale u těchto klientů je tato potřeba naplňována prací.

6. Víte, kolik platíte za ubytování? Zbývají Vám ještě nějaké peníze?

- To já nevím, to vědí asistenti. Myslím, že mi nějaké peníze zbývají, to jo. Když potřebuju tak mi daj asistenti peníze.
- To nevím. Oběd i večeři tu máme. Třeba si kupuji něco k mlsání.
- Jako něco mi zůstává, nějaký peníze. A s tím můžu hospodařit. Kupuju si cigarety.
- Jak jsem bydlíval v bytovce, tak mám spoustu peněz. Od peněz máme asistenty. Kupuju si potraviny, jako snídani, oběd máme, večeři, svačinu.
- Jezdím na klientský den, což máte jednou za měsíc a minulý rok 2015 jsem si pořídila do chráněného bydlení takový ty věci, co se mi jako líbí z těch mých peněz jako závěsy a tak. Už je to dlouhou dobu, co jsem si tam pořídila jako, to máte jako kulatej stůl a dvě židle, a paraple.
- Ano já peníze prostě vlastní mám. Čili ten důchod invalidní jde mě to prostě sem na to bydlení. Když něco potřebuji tak si to mohu koupit.
- Vím, že se tady platí. Já právě vím, že já platím nějak sedm tisíc se všim co se týče jako z důchodu, nedoplácím nic. Co se týče výplaty, jako výdělků tak to mi vyjde krásně, co si vydělám tak to je vlastně moje.

Ze slov sociální pracovnice jsem se dozvěděla, že nejsou povinni klientům nechávat patnáct procent z důchodu, ale i přesto to dělali. Kvůli různým tlakům z kraje, který chráněné bydlení financuje, byli nuceni přistoupit k tomu, že si všichni musí platit vše bez ohledu na výši příjmů. Většině důchod nestačí, tak si musí službu dopláacet z výdělku. I klienti sociálně terapeutické dílny dostávají nějaké odměny. Platí to z jiných zdrojů, než co dostávají na provoz služby. Platí to z darů. Smysl to má ten, aby jednak viděli, že něco dostávají a aby měli na službu a aby jim ještě něco zbylo. Někomu zbývá víc, někomu méně.

Při mých návštěvách chráněného bydlení jsem často pozorovala, jak si klienti chodí pro své kapesné do kanceláře k asistentům. Větší obnos peněz si vyzvedávají před odjezdem na klientský den.

7. Máte přátele? Navštěvuje Vás někdo?

- Myslím, že jo. Kamarádi přijdou.
- Bratra, sestru taky mám. Jezdí. Maminka.
- Navštěvuje, už mi umřeli máma s tátou. Mám jenom příbuzný tetu se strejdou v Kralupech v domečku. Nejezdí za mnou, už jsou starý. Já jsem byl s asistentem už v červnu 2014 autobusem a vlakem. Nebyl jsem tam vloni, v zimě ani v únoru.
- Mám teďka manželku.
- Já mám přítelkyni. Jinak kluka jako kamaráda chodíme na návštěvu.
- Ne
- Já jedu v dubnu s mýma příbuznými. Bratr, který má dvě děti jako kluka a čtyřletou neteř. Já jedu s nima k mojí tetě, ona bydlí v cizině jako Německu.
- Přátel mám jaksí dost i mimo chráněné bydlení. Já taky vím, že oni také nemají čas, já také moc dobře chápu, že je taky nemůžu dost dobře obtěžovat, protože oni také mají se sebou taky práci, takže taky nemůžu jim být rozhodně na obtíž. Paní opatrovnice je na úřadu městské části. Tak ona za mnou přijede. Nebo sem zavolá. Za lékařem taky jezdím.
- Teďkon, moc ne. Protože vlastně maminka mi umřela, takže spíš ta sestra ta sem jako, no my se máme střídat, takže já jsem měla za ní jezdit, nadává na mne, že nepřijedu, že jsem hrozná. Je v Praze. Takže už mám jenom sestru. Co se týče táty

tak ten na mne peče, vlastní táta. Zavoláme si a to je tak všechno. Já žádný přátele moc nemám.

Jak vyplývá z odpovědí, klienti moc přátel nemají. Což mi potvrdili i zaměstnanci, kteří mají snahu to změnit. Je velmi obtížné seznat blízké osoby jednotlivých klientů, aby byli s nimi v užším kontaktu (např. přijeli na návštěvu). Někteří klienti se začínají družit s obyvateli na veřejných zábavách v obci.

8. Co se Vám na chráněném bydlení nelíbí? Co byste zlepšil/a?

- Pokoj si lepším, mám tam takovej věšák, když přijde nějaká návštěva. Pak tam mám novou rohožku. Mám tam černý tapety na skřínce a chci si koupit černý ubrus a prostírání na postel. Můj osobní asistent mi chce objednat kazeták.
- Nebaví mě na zahradě pracovat.
- Mně tady vadí, jak tady hulákaj, ten neklid.
- Já bych spíš takovou v klidu, taky spíš sám, jak je hlučno. Jak se hádaj...
- Líbí, nelíbí, čili řeknu i pan ředitel, kvůli němu jsme taky měli i společnou poradu odpoledne. A nelíbilo se mu, že hodně lidí na sebe štěkají. A to si pamatuji, jak nám to řekl, že jestli to vyroste v nějaký napadání, takhle i k fyzickému, že odborný asistent, který tady bude sloužit, tak klidně zavolá policii.
- To hádání se a perou se mě z toho už bolí hlava a to je vážně pořád a nikdo mu nic nedělá a ječí pořád. Není to hezký, nelíbí se mi to. Já uteču do pokoje, nemám problém, ať si řve.

Bohužel rozhovor jsem dělala zrovna v době, kdy téma vztahů bylo poněkud vyostřené. Ze vzájemného jednání a atmosféry v chráněném bydlení jsem to vůbec nepocítovala, proto mě tyto odpovědi značně překvapily. Nutno napsat, že někteří nevěděli, co na tuto otázku odpovědět.

9. Co se Vám na chráněném bydlení líbí? Jaký si myslíte, že je jeho největší význam?

- Myslím, že se mi tady líbí všechno.
- Vozit dříví jo. Baví. Česnek baví.
- Jsem tady spokojený.

- Jsem tu ráda. Jo.
- Super je tady, já myslím, čistota, nebo něco. Že mi pomáhají s úklidem.
- Mám rád spousta jako dobrý lidi, zábavy, srandy. Já taky jim, každému pomáhám, údržbářovi. Nesmí pršet nebo sníh, to je pak hrozný.
- No tak já nevím co, je tam jako sympatickej asistent s kterým jako vytváříme spousta jinejch činností. byli jsme s ní jednou na vejletě, nevím jak se to říká, jmenuje se to Ostrá u Lysá nad Labem. Dělají tam svíčky a spousta jinejch věcí, tak jsem tam koupila jako mejdlo a udělala jsem si tam jako perníčky, nebo perníček no takhle.
- No tak můžu říct, že ta arteterapie těm skládání korálků a vždy tak vám to ukázu. Moje díla takový. Loupání česneku to se mě líbí.
- To prostředí. Třeba ve Hvozdech jsem nemohla nikam jít, tam prostě to bylo uzavřený. Tady můžete jít na procházku, můžete se jít pobavit na zábavu. Není to jako uzavřenej prostor. Tady si prostě můžete vyjít ven za vrata, někam jít projít. To se mi líbí. Hlavně to spojení je dobrý, že vlastně přejdete silnici a jste v krámě.

Z odpovědí klientů vychází, že většině se v chráněném bydlení líbí. Dále je patrné, že jsou rádi, za možnost volného pohybu a možnosti výletu.

10. Můžete vyjmenovat některá svoje práva?

Portus Praha vydal příručku o lidských právech, která přibližuje lidem s mentálním postižením, co jsou lidská práva a že zaručují každému svobodu, slušné zacházení a možnost rozhodovat sám o sobě (Sobek, J. 2007). Proto jsem byla zvědavá, jak jsou informováni klienti v chráněném bydlení o jejich právech.

- Nevím co to je práva. Protože jsem nevidomý, tak chodit někam mohu jen s asistentem.
- Jaká práva myslíte, jaký práva? Byl jsem vloni, v Praze u soudu v prosinci, už jsem svéprávněj.
- Mám svůj pokojíček. Vstávám sama, jak chci.
- A můžete mi s tím pomoc? (Máte právo na své soukromí, máte svůj prostor, kam nikdo nesmí, když ho tam sám nepustíte?) Já jsem zapomněl, moje chyba, jako dveře zamknout od bytu. Já jsem jako každému důvěřoval, že jako nekradou a

takhle, já vím, že jsem nikomu nevzal a pak jsem byl někde pryč nebo u mojí přítelkyně jsem byl pryč, vím, že tu někdy vůbec nejsem. Tak mi vlez jeden kluk a pak mi něco vzal a nelíbilo se mi to.

- Mám se právo bránit. Mám právo být s někým s kým chci bejt. Občas to vypadá, že ne, že nemáte právo se bránit, když se vám něco děje zlého a takový. Máte právo, když vám někdo ublíží zavolat policii. Právo na své bezpečí.

Tato otázka dělala klientům největší problémy. Někdy jsem musela pomoci návodnými otázkami. Často klienti zmiňovali právo na své soukromí. Odpověď jednoho klienta mě přivedla na otázku, jak je to s jejich svéprávností. Bylo mi objasněno, že v současné době mají svéprávnost všichni klienti, u kterých nebyli rodiče proti. Za některé jedná v obtížných situacích opatrovník.

11. Můžete vyjmenovat některé své povinnosti?

- Ne, nemám.

- Dodržuji něco jo, něco ne. Pravidlo, chovat se k asistentkám slušně. Pravidla se musí dodržovat, jinak bych tu nemohl bydlet na Faře.

- A hlavně starým lidem. Pustit je, jako když jedu autobusem, tak pustím těhotnou ženu si sednout.

- Musím, musím. Nesmím si to pokazit. Jako bych se nezeptal, jako co mám udělat, musím radši první zeptat. Oni s tím musí mě pomoc, jinak zeptám, co je na práci. Víím, že mají oni spoustu práce, tak si říkám chvíli asi vydrž. Tak jsem musel chvíli počkat, oni mají víc než my, než jako my práce. Musím počkat u dveřma, až to doděláte, tu práci, to víte, já jsem klient, můžu chvíli počkat.

- Když třeba něco potřebuju jako vyprat nebo tak.

- To samozřejmě že musím respektovat ostatní, přizpůsobit se okolí. To je spíš povinnost.

- No jistě. Chodit do práce, vstávat do práce. Do práce, z práce. I když je taková nemilá, ale vstávat se musí i když se nechce.

Tato otázka dělala klientům také problém. Několik klientů uvedlo, že žádnou povinnost nemají, i když z vlastního pozorování vím, že povinnosti mají (např. se musí podílet na

úklidu vlastního pokoje). Z odpovědí je patrné, že je dobrá intervence ohledně neshod ve vztazích a že klienti jsou si vědomi respektu k druhým lidem.

12. Jaké jsou Vaše plány do budoucna?

- Nevím, co budu do budoucna. Jsem tady spokojený.
- Jdu malovat zajíčky.
- Já chci prostě bydlet tady. Já jsem tady spokojený. Já se hrozně bojím Prahy, asi chci bydlet spíš tady. Chci hlavně bydlet tady a ne v Praze.
- Furt přemýšlím, no jako bych chtěl bydlet v Praze, abych byl jako poblíž. Jednou bych chtěl jako soukromě do Prahy.
- Já mám jako ségru, která je už léta vdaná a bydlí v zahraničí. Jednou jsem tam byla s mým tatínkem, ona bydlí v Anglii. To jsem toho jako hodně procestovala, byla jsem ve Švédsku, byla jsem v Polsku, byla jsem v Holandsku, v Itálii, byla jsem v Řecku, byla jsem v Chorvatsku, no pak jsem byla v jednom městě jako víkend na plaveckých závodech s jedním mým kamarádem, protože jako ráda umím plavat. Jako plavu sportovně.
- Opravdu, žádné plány nemám. A tedy řeknu vám tolik, tedy já jsem tedy udělal velmi dobře, že jsem ten náhradní byt odmítl. Protože opravdu ono by to bylo strašně těžké rozhodování o tom stěhování co z toho rodinného domku, tak to bylo rozhodnutý takhle, Slapy na tu Faru. Opravdu bylo to taky rozumný. Dobře, ono by to bylo strašně těžké rozhodování. Ano je to tady dobrý.
- No jo, já těch plánů moc nemám, právě když se plánujou tak to vždycky vyhoří, takže já radši neplánuju věci. Já čekám, až to všechno přijde samo. Protože, když se něco plánuje, pak to nevyjde a já jsem naštvaná, protože to nevyšlo. Prostě chci zůstat tady, jsem tu spokojená.

Často se objevovala odpověď, že žádné plány do budoucna nemají a že jsou v chráněném bydlení spokojení. Myslím si, že pro člověka s mentálním postižením je těžké uchopit otázku budoucnosti. Naštěstí jsou jim i v tomto nápomocni asistenti, což se projevuje v jejich odpovědích. Až díky těmto odpovědím jsem si uvědomila, jak je tento pojem velice široký. Budoucnost lze totiž pojímat dosti vzdáleně, ale i velice aktuálně.

4.4.2 Rozhovory se zaměstnanci

Rozhovor se zaměstnanci jsem zařadila, abych získala ucelenější obraz o chráněném bydlení. Mým záměrem bylo ukázat i pohled zaměstnanců na smysl dané služby. Také jsem se chtěla dozvědět komplexnější informace o konkrétním chráněném bydlení. Z mých návštěv a pozorování vyplývá, že klienti mají k zaměstnancům osobní vztah, že se navzájem obohacují. Proto jsem pro zaměstnance zvolila podobně koncipované otázky. Odpovědi jsem ponechala v nezměněné podobě kvůli autenticitě výpovědí.

1. Čeho jste se obávali před nástupem do zaměstnání v chráněném bydlení, jaké jste z toho měli pocity? Jak dlouho zde pracujete?

- Především jsem se obávala, jako čerstvá absolventka VŠ toho, že to, co jsem se vše naučila, to co se do mě snažil školský systém „nalít“, nebude použitelné v praxi. A z větší části se mé obavy potvrdily. Lidé se znevýhodněním (myšleno mentálním postižením) nejsou v teoriích popisovaných v odborných knihách vybarveni všemi barvami tak, jak jsou „barevní“ v reálném světě. Měla jsem naštěstí tu výhodu, že jsem kdysi v chráněném bydlení Slapy pracovala brigádně nebo jako stážistka, takže jsem věděla, kam mířím a s jakými lidmi budu pracovat. Pocity byly smíšené, i když díky mé výhodě (znalost „terénu“) jsem se na nástup do zaměstnání jako asistentka chráněného bydlení převážně těšila. S přestávkou na mateřské dovolené zde pracuji 5 let.

- No, tak já když jsem sem nastupovala, tak jsem neměla žádnou zkušenost s mentál lidma, takže moje první obavy byly, abych dokázala komunikovat. Abych je nějak, když jim nebudu rozumět, nerozhazovala a aby se to neobrátilo proti mně. A pak největší obavu, co jsem měla a co jsem se hodně dlouho učila, byl takový ten mateřský přístup k těm dospělým lidem, protože přeci jenom ta podpora je o pomoci a mě tam hodně naskakoval ten mateřský přístup. Takže to jsem se fakt dlouho učila. Pracuji zde čtrnáct a půl let.

- Měla jsem spíš takovou touhu, já jsem se neobávala, já jsem měla vždycky jako respekt z lidí s nějakou výjimečností a spíš jsem byla ta hárající fena, která tam chtěla být s nimi v přítomnosti. Měla jsem pocit, že jsem s VIP lidmi, ale to je můj osobní postoj. Ale čeho jsem zjistila, že jsem se začala obávat. Musela jsem s tím

hodně pracovat, takže jsem některé klienty podceňovala tam, kde jsem vůbec neměla. Mám takovou příhodu; Když jsem poprvé přišla sem, tak náš klient věšel prádlo a uletěl mu kapesník a já jsem mu ho šla sociálně pomoc zvednout a pověsit. Pak se to stalo znova, zase jsem ho zvedla a pověsila, zase uletěl, a když jsem to udělala po čtvrtý, tak klient se na mě tak podíval, odešel a přinesl dva kolíčky a přiklapl je. Podíval se na mě, jakože jsem úplně blbá, proč to řeším jako takhle. V tu chvíli mi došlo, jakože je nemám podceňovat. V organizaci jsem tak jako porůznu, začínala jsem na „Cihle“ jako manažer, personální, pak jsem hermelíny rozvázela, obchodník a asistent. Celkem deset let se tu pohybuji.

Z rozhovorů vyplývá, že zaměstnanci měli největší obavy, zda budou dobrými asistenty, jak budou komunikovat s klienty a zda k nim nebudou přistupovat se zbytečným podceňováním.

2. Co jste se při práci v chráněném bydlení naučili nového?

- Naučila jsem se spoustu nových věcí. Učím se především řídit lidi. Učím se vyplňovat formuláře a to mi tedy moc nejde.
- Práce v chráněném bydlení mně naučila hlavně zdravé asertivitu. Dříve jsem se snažila všem pomáhat, jak jen to bylo možné, a neočekávala jsem žádnou zpětnou vazbu. Lidé s mentálním postižením tak, jak jsem je měla možnost poznat, konkrétně v tomto chráněném bydlení jsou zvyklí na to, že když jim pomůžete jednou, budou Vás využívat stále a ne ve stejné míře, ale budou se snažit z Vás „vysosat“ mnohem víc, někdy až na samé dno – syndrom vyhoření. Neříkám, že jsem se setkala s člověkem, který měl tento syndrom v tomto zařízení, ale kolikrát jsem si sama říkala, že už toho já sama „mám dost“ a musím vyhlásit STOPKU. Naučila jsem se říkat NE, když nemám čas, když potřebuji upřednostnit důležitější úkol/úkon, když potřebuji krátký oddech. Naučila jsem se upřednostnit vlastní duševní zdraví před fyzickou spokojeností klienta... („mám hlad, chci něco k jídlu“, „je mi zima, zatop“ atd.)
- Individuální přístup ke konkrétnímu člověku. Respektovat jejich osobnost. Respekt a tolerance pro mě je takové téma už roční. Že tolerance nestačí, tolerance není dobrá služba pro člověka, je taková mlhavá. Zatímco ten respekt má jasné

hranice, takže vlastně člověk může být svobodný, může si dovolit, co chce, ale musí být v těch mantinelech. Zatímco tolerance ty mantinely nemá. Tak tohle je mi i do života. Jedna z věcí, co jsem se naučila. Co se ale stále učím, že každý člověk má jiné tempo. Já mám nějaký předsudek, že by to mělo být takhle, a tak se učím ke každému přistupovat s jeho tempem a netlačit ho tam. A to je těžké.

- Hlavně individuální přístup a hlavně mi tam skáče takový to nepřepečovávání. Tak jim dát ten prostor a v rámci jejich možností a schopností je nechat, aby se projeví a co zvládnou. Nikam je netlačit, neudělat si tu laťku, že já ji tak jako mám, tak tam si myslím, že na to ten klient má, že ho tam dotlačím. Tak to jsem se naučila nedělat, protože jsem zjistila, že vlastně tím, jak mi je vedeme, tak oni sami se tam chtějí dostat, ale pak to úplně ztroskotá na něčem a oni spadnou zase úplně dolů. Takže jako úplně respektovat, jejich individualitu a to co oni chtějí sami. Kam chtějí dojít sami.

Většina zaměstnanců uvádí, že pro ně bylo důležité se naučit respektovat klienty a mít k nim individuální přístup. Někteří uváděli, že pro ně bylo důležité se naučit udržet si zdravý odstup a dokázat říci ne.

3. Co je Vaší náplní práce?

- Náplní mé práce asistentky v chráněném bydlení pro lidi s mentálním postižením je 24h péče o chod domácnosti. A navíc musím v průběhu celého dne kontrolovat topení, zdravotní stav klientů, řešit spory mezi klienty. Být jim nápomocna ve všech aktivitách, ve kterých potřebují pomoci a o pomoc požádají. Býváme s klienty v jejich volném čase, takže se dostáváme i do osobních rozhovorů, kdy nesmíme zapomínat na to, že jsme zaměstnanci a ne kamarádi, takže je vždy potřeba mít jistý profesionální odstup. Někdy si říkám, jestli toho po nás nežádají až přespříliš, ale naštěstí mám své skvělé kolegyně, se kterými můžu sdílet své pracovní problémy a pro mě neřešitelné situace.

- Ted' mi naskakuje jen administrativa. Ale co mě baví z mé náplně práce, je právě ta asistence. Ten přímý kontakt s těmi lidmi. Já bych to takhle shrnula.

- Rozšiřovat možnosti našich klientů, schopnosti, jejich dovednosti. Z velké části ta administrativa, která ale vlastně podtrhává tu možnost rozvíjet individualitu lidí. A

chtěla bych, aby moje náplň taky byla víc ještě realizace našich pracovníků, tak jejich představ, že si myslím, že bych měla být ten, který slyší, co říkají a snažit se jim umožnit, aby se cítili v té práci dobře.

Z odpovědí je zřejmé, že výčet povinností zaměstnanců je tak široký, že není dostatečný prostor pro individuální rozvoj klientů. Z tohoto výčtu povinností vyplývá, že zaměstnanci jsou přetížení, tudíž může hrozit i syndrom vyhoření.

4. Jak tráví obyvatelé chráněného bydlení volný čas?

- No, přibližně válením se, jak kdo. Lidé, kteří bydlí na Vyhlídce, tak ti jsou samostatní a rozhodují se, co budou chtít dělat. Často jezdí do Prahy, na výlety po okolí a na kole. Jednoho klienta, nic moc nebaví. Rád je doma a dívá se na televizi, poslouchá muziku a je na internetu. Je to jeho svobodná volba, to je to co ho baví. Dole na Faře, kde je více lidí, kteří potřebují větší podporu, z které vyplývá závislost na tom, co nabídne asistent. Rádi jdou aspoň na procházku, protože víc toho bohužel nedovoluje čas a také často sloužíme v jednom. Narážíme tady na to, že nás je málo a nezaplatíme víc lidí. Máme navázanou spolupráci s Fosou. A asi není moc dobrovolníků, kteří by sem chtěli jezdit. Dobrovolníky bychom potřebovali jako sůl. V jednom člověk neudělá nic kromě těch základních věcí, jako je například uvařit.

- Liší se to klient od klienta. Někteří tráví všechn svůj volný čas na svém pokoji, kde se věnují svým činnostem, ať už koukají na televizi nebo si kreslí nebo spí. Jiní tráví volný čas v obýváku u televize, kde mnohdy usnou a ti další chodí kouřit jednu od druhé cigarety pod pergolu, kde se při pěkném počasí schází většina klientů, a spřádají plány na další dny a povídají si, převážně také pomlouvají toho či onoho klienta, který jim ten den nepřišel zrovna vhod. Za pěkného počasí asistenti vezmou skupinku obyvatel chráněného bydlení a jdeme se projít po Slapech. Je to velice vycházkové tempo, ale když je hezky, tak je to pěkná procházka.

- V tuto dobu to vidím tak, že zase individuálně. Nechává se jim ten volný prostor, samozřejmě přichází od nás nějaké nabídky. Konkrétně ode mě přichází nabídka zahrada, procházka, občas nějaké rukodělné práce, na ty teď už není moc čas.

Většinou s nimi něco rozdělám, a pak už není čas a prostor to s nimi dodělat. Nějaké výlety, ale to většinou nejde úplně ze mě, ano já se ráda účastním výletů, ale nejsem ten, kdo by je rád organizoval. Pak hlavně teda se mnou tráví volný čas, že si chtějí povídat.

- Vedle toho chráněného bydlení, když si vezmeme jenom tu službu asistenta, tak co si budeme povídat, na hodně lidí málo asistentů. Tak tam už není ten prostor se věnovat tomu rozvíjení toho člověka, tomu individuálnímu, nějakému tvoření nebo náplni jeho snu. Tak si myslím, že je fajn, že vznikla sociálně terapeutická dílna, která má možnost tady tohle nabízet. Ještě jsme zahrnuli individuální plánování, což si myslím, že je náš šikovný nástroj, kde se opravdu věnujeme těm touhám klienta a snažíme se rozvrhnout, co ho baví. Třeba ten má touhu spát pod stanem na Orlíku, tak to rozkrojujeme takovým způsobem, že se v tom lépe orientujeme díky tomu, že si to naplánujeme, rozfázujeme, tak zrealizovat individuálně sny každému. To si myslím, že obsahuje ten volný čas každého klienta. Neuděláme to za něho, ale že i on se musí aktivně zapojit. Také máme různé projekty, na které se připravujeme, a to nám také vyplňuje volný čas s klienty.

Jak už je zmíněno v předešlé otázce, tak využitost zaměstnanců je velká, tudíž na podporu volného času klientů nezbyvá dostatek prostoru. Proto byla navázána spolupráce s Fosou o.p.s., která nabízí v rámci svého dobrovolnického programu koordinaci a školení dobrovolníků pro dlouhodobou pomoc lidem s mentálním postižením (www.fosaops.org [online]. 2016). Zatím ze strany dobrovolníků není o toto zařízení zájem, což je nejspíš způsobeno zhoršenou dostupností a vzdáleností.

5. Co si myslíte o vzdělávání obyvatel chráněného bydlení?

- Klienti o vzdělávání ani nemají moc zájem. Nabízeli jsme nějaké kurzy, které pořádá SPMP v Praze (Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v ČR o.s.) a ani se jim moc nechce. Jedna paní z Vyhlídky, ta jezdí každé pondělí cvičit jógu do otevřených kurzů a v úterý jezdí do Prahy do SPMP na sebeobhájce. Je velice aktivní. A ostatní, přesto, že by mohli dojet sami, nebo jednou dvakrát bychom jeli s nimi, tak se jim nechce.

- Dle mého mínění pro tyto klienty zcela bezpředmětné. Tedy pokud se bavíme o rovině intelektuální. Co do manuálních činností snad možná něco. Za mé asistence se několik klientů naučilo využívat počítač – internet i vařit a péct. Ale co do vzdělávání ve znalostech duševního charakteru jsem poznala, že většina klientů si myslí, že ví všechno, co potřebují a vzdělání, které jim nabízíme jako přidanou hodnotu, že by se mohli něco nového dozvědět nebo naučit, rezolutně odmítají.

- Mně naskočil jeden kurz z psychiatrických pohledů přes medikamenty pro lidi s mentálním postižením, s nějakou demencí. Mně se vybavila ta slova „nevzdělatelný, nevychovatelný“ a on ten kurz naštěstí už není. Myslím si, že když ten zájem a vůle jednotlivého klienta je o vzdělávání, jako že některých tady opravdu je, učíme se anglicky, někdo chodí zpívat, někdo se učí vařit, někdo se učí krájet. Každý má v individuálních plánech, co by se chtěl naučit. Jsme důkazem toho, že lidé se mohou vzdělávat a je jedno jakou mají hranici postižení. Máme tu kurz sexuality, chování sami k sobě. Takové ty běžné věci, které ústavní systém minulosti nedovoloval, ten starý systém. Tak vůbec podporovat, vzdělávat se v tom, kdo jsem. A myslím si, že se to opravdu daří, když se na to podívá z tohoto úhlu.

-Nevím, zda je to úplně vzdělávací, ale já teda co s nimi nejraději dělám, je rozvoj toho klienta, říct si takovou tu volí a nevolí, co chci a co opravdu nechci, prostě projevit se.

V otázce vzdělávání klientů se projevuje nejednotnost pohledů jednotlivých zaměstnanců, neboť se dá na tuto otázku nahlížet z různých pohledů. Záleží na tom, zda je pod pojmem vzdělávání míněna pouze intelektuální činnost nebo i rozvoj manuálních dovedností. Všechny tyto činnosti a dovednosti pomáhá rozvíjet Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením, která pořádá různé zájmové kroužky a kurzy, sportovní činnosti a rehabilitační pobyty (www.spmmp-praha.cz [online]. 2016). V chráněném bydlení Slapy jsou klienti s touto nabídkou seznámeni a je jim nabízena možnost doprovázení na jednotlivé akce.

6. Co se Vám na chráněném bydlení nelíbí? Co byste zlepšil/a?

- Pořád více si uvědomuji mínusy chráněného bydlení, že přeci jenom tady bydlí lidé, kteří jsou tou formou omezovaní. Jednak si nevyberou, s kým tady budou bydlet. Stále zde vznikají nějaké třenice, které jsou mezi lidmi normální. Přijdeš do nějakého složení obyvatel, které nezměníš. Že přeci jenom jsme takový malý ústav. Nevyberou si úplně svobodně, co si vezmou k večeři, je tady něco nakoupeného. Kdyby tady bylo, třeba šest nebo sedm asistentů na směně, byla by větší kapacita na plnění přání klientů. Na Vyhlídce dostávají peníze, tam mají jenom vařený obědy. Na snídani a na večeři dostávají peníze a chodí si sami nakupovat. Tady na faře by bylo potřeba k polovině lidí další asistenty, aby opravdu s jedním, maximálně se dvěma šli vybírat, co chtějí a tak.

- Nelíbí se mi přístup klientů k asistentům. Naši pomoc berou jako naši bezvýhradnou povinnost. Nerespektují nás. Berou nás jako „služky pro všechno“. Vidí nás, jak pracujeme, jak se mnohdy i dřeme a oni jen sedí vedle a koukají na nás. Ani je nenapadne, že by nám mohli pomoci. A když je o pomoc poprosíme, tak řeknou, že jsou unavení z práce, nebo že si jdou na pokoj lehnout nebo si vymyslí nějakou další výmluvu, jen aby nemuseli hnout prstem. Vytýčila bych jim jejich povinnosti. Protože jak přijde na přetřes tohle téma, tak mají spoustu práv, ale povinnosti jakoby neměli žádné. A napsala bych někam na místo, které je přístupné všem klientům povinnosti asistentů, aby měli klienti jasno, co od nás můžou požadovat a co už je mimo naše povinnosti, aby věděli, že to nebo ono děláme jen z naší dobré vůle. Samozřejmě jsou tam i bezproblémoví klienti, o kterých v předešlých řádcích nepíši ani písmeno.

- Nedostatek financí pracovníky stresuje, v tu chvíli i klienty a vlastně i vyhasínáme. To je pořád dokola, každý rok čekáme na stejný, máme z toho nervy. A určitě se mi nelíbí a zasloužili bychom si v personálním osazenstvu, aby nás bylo víc. Mám pocit, že někdy děláme páté přes deváté, a že víc lidí by tomu mohlo více přínést.

- Zlepšila bych určitě financování. Nelíbí se mi, jak jsme podporovaný, jaké máme dotace, jak jsme zafinancovaný. To bych změnila.

Největší problém spatřují v nedostatku financí, a tím způsobené nejistotě z budoucnosti chráněného bydlení. Z toho také plynoucí nedostatek personálního zajištění služby.

7. Co se Vám na chráněném bydlení líbí? Jaký si myslíte, že je jeho největší význam?

- Pořád si myslím, že to je cesta někam. Že se nám podařilo nastavit natolik domácké prostředí, kde se klienti učí sociálním a manuálním dovednostem, které v ústavu nemohli pochytit. A myslím si, že je to lepší než v rodinách, neboť jsou zde klienti sami za sebe. Nemají nad sebou maminky a tatínky. My maminky a tatínkové vždycky zůstaneme maminkami a tatínky, kteří vodí a kontrolují. Nedokážeme se od toho odprostit. Tady si můžou zažívat svůj relativně samostatný život. Přitom relativně bezpečný.

- Líbí se mi myšlenka „komunitního bydlení“, kdy lidé s podobným postižením žijí ve společné domácnosti a společně se starají o její bezproblémový chod. Kde je vše založené na dobrovolnosti a uspokojení potřeb jednotlivých členů takové domácnosti. Největší význam spatřuji v tom, že jsou lidé podobného postižení sloučeni v jeden rozličný celek a jsou tak nuceni učit se respektu k dalším jednotlivým jednotkám skupiny a zároveň jsou svým způsobem chráněni od někdy nepřejícné společnosti.

- Líbí se mi, že tady ti lidé můžou žít plnohodnotný život.

- Líbí se mi to, jak se to každým rokem, mi přijde, zlepšuje v tom začleňování. Že když si to vezmu před deseti lety a vyrazili jsme ven, tak jsem to tady cítila jinak od okolních obyvatel. Ale teď nás všichni nějak přijímají, hovoří s klienty pomalu, že se to společenství začalo nějak přizpůsobovat a brát vážně tu inkluzi.

Je patrné, že zaměstnanci si uvědomují prospěšnost a přínos chráněného bydlení pro klienty, které jim umožňuje zažívat zde skutečný domov se vším všudy. Příkladem toho je situace, která se udála cca před rokem, kdy jedna z klientek vážně onemocněla. Díky ochotě, odvaze i obětavosti zaměstnanců, klientů i rodiny klientky, mohla zůstat v chráněném bydlení až do svých posledních dnů. Zpětně tuto zkušenost všichni hodnotí jako obohacující a příkladnou do budoucna.

8. Můžete vyjmenovat některá práva klientů?

- Mám pocit, že je to jako v životě všude. Já mám přece na toto právo, mám právo si tady vzít tři mléka najednou, přesto, že jsem si zaplatil jedno, Ale pak neslyší na to, že zase na druhou stranu mají nějaké povinnosti. Všichni to máme, je mé právo si vzít toto a ty mi do toho nekecej.
- Právo na vlastní soukromí, svoboda slova, tím myslím možnost vyjádření souhlasu i nesouhlasu a dovolání se tak spravedlnosti. Také právo na práci a právo na rovný přístup.
- Kečup nebo hořčici, kafe nebo čaj. Portus vlastně na tom staví, aby se vždycky každý mohl rozhodnout. Někdy jsme možná až přehnaní, a to je zase ta tolerance a respekt.
- Mají právo na svůj názor, mají právo na soukromí, žít plnohodnotný život jako každý z nás. Mají právo se rozhodnout, jak budou trávit volný čas. Mají právo si vybrat, co chtějí jíst a co nechtějí. Mají právo si vybrat, jestli budou obědovat tady nebo jestli ráno řeknou, dnes tady obědovat nebudu a chci si zajít do restaurace.

V této otázce se ukazuje, že práva klientů si uvědomují již v zdánlivých maličkostech, jako je výběr z jídel nebo pití. Ale i tyto maličkosti mohou mít velký dopad na důstojnost jednotlivých klientů.

9. Můžete vyjmenovat některé povinnosti klientů?

- Teď jsme řešili s dvěma lidmi překročení domovního řádu. Právo se nějak projevit, ale do jaké míry. Povinnost pak zachovávat něco co je stanovené, na čem jsme se dohodli, co jim bylo vysvětleno. Myslím si, že to spíš neumí klienti vyjmenovat, než že by to neuplatňovali. Třeba do práce chodit nemusí, ale pak jak zaplatí tuto službu. Také nemusím chodit do práce, ale asi půjdu bydlet pod most.
- Respektování druhého klienta a jeho různých nálad. Úklid vlastních soukromých prostor. A teď vlastně ani žádné další nevím, jsem nějaká „z obrazu“ z těch předešlých otázek. Že mám před očima jen těch pár nepřizpůsobivých klientů, kteří se ohání právy, ale povinnosti dle jejich slov nemají žádné.
- Na čem lpíme a společně pracujeme je: pravidlo respektovat kolegu, vnímat společenství a respektovat ty ostatní, respektovat holky u převlékání a respektovat

kluky, neprdět před ostatními, nepředbíhat se... Bohužel předešlý systém naše lidi učil sobeckosti, tím jak měli zákaz, tak chtěli hodně pro sebe. Nyní se učí, že nemusím být sobecký, že můžu počítat i s druhým, zapojit ho. To je u nás nyní důležité.

- Respekt ze soužití.

Pro každého jedince je důležité, aby si kromě svých práv uvědomoval i své povinnosti s ohledem na věk, stupeň postižení i problémy s pozorností. Při stanování povinností je též důležité z charakteristik a individuálních zvláštností jednotlivých klientů. Důležité je rozložit povinnost do malých kroků (Černá, M. 2008).

Jak již je zřejmé z povahy společného bydlení, hlavní povinností je dodržování pravidel k dobrému soužití s ostatními.

10. Jaké jsou Vaše plány do budoucna?

- Mám spíš sen, než plán, mít tady víc asistentů a mít možnost dělat tu práci líp, než pouze základní věci. A věnovat se klientům. Dávat víc času těm lidem, kteří to potřebují. Nějak se pokoušet prostě jít dál. Spolupracujeme se společností Kvalita v praxi, která se soustředí na práci s člověkem, tak jsme zavedli velké plánování zaměřené na člověka. Daří se nám si s ním sednout, uspořádat sezení, naplánovat s ním co chce, ale už se nám nedaří kolikrát to dotáhnout tak daleko jak v tom plánu je. Třeba opravdu jej nakontaktovat někde do komunity, aby chodil k někomu na kafe. Našel si někoho, ke komu si může jednou za týden jít na kafe a říct, jak se má. Často někteří klienti vyjadřují, že by rádi měli nějaké partnerství, ale ne s lidmi tady odsud. Prostě mít někoho z venku, s kým se může bavit, vědět o někom, že třeba v Praze, nebo jinde je někdo, komu může zavolat, nebo s kým se může občas sejít. To zatím padalo v takových třech čtvrtinách plánů. Anebo přitáhnout lidi sem. Mít ty dobrovolníky, kteří by s tím pomohli. Takhle jedeme pouze jednou za měsíc s každým z lidí na „klientský den“. Jezdí se většinou do Prahy, do kina, do divadla, na nákupy a tak. Mít alespoň ještě jeden dva dni pro ně, aby si mohli užít. Pak mám ještě další plán v hlavě, ne na papíře. Mít další sociální službu „podporované bydlení“ v Praze. Někteří by se mohli odsud odstěhovat, docházel by k nim domů asistent. Mohli by spolu sdílet dva tři lidé byt. Klienti z Vyhlídky by toho byli jistě

schopni a někteří i z Fary. Ale problém je, že si to nedovedou představit. Proto po tom nevolají. A ještě pak sem přijedou rodiče a řeknou: „Tady je mu dobře, sám, to by nemohl.“ A oni ti lidé to sami nikdy nepoznali, jaké to je bydlet samostatně, co to znamená, třeba jenom s kamarádem.

- Svými plány do budoucna si úplně jistá nejsem. Mám malé dítě, takže udělám vše pro to, aby mělo šťastné dětství a měli jsme vždy za co jíst a kde složit hlavu. Co se týče pracovních plánů, ráda bych do budoucna začala podnikat. Bohužel se můj rodinný životní styl neslučuje s vyšší platou, která se mi dostává v neziskovém sektoru v sociálních službách.

- Plány jsou takové, aby se tady to chráněné bydlení rozvíjelo někam dál, zároveň jako se zahradou a sociálně terapeutickou dílnou. Prostě plány jsou hodně získávat peníze na každý rok, na přežití. To je takovéto první, pak můžeme psát ty projekty a co dál se dá rozvíjet. Pak když se napíše nějaký projekt a peníze nejsou, tak se tři roky čeká a postupně to vyšumí anebo se změní v týmu lidé, kteří přinesou něco jiného, takže je to těžké. Já osobně bych byla ráda, aby to chráněné bydlení pro tyto lidi opravdu mohlo být a nemuselo se zavřít kvůli financím.

- Já mám v sociálně terapeutické dílně touhu, aby celá ta naše skupina (dílna) technicky byla chycena tak, aby to jelo samo. Abychom si nemuseli říkat jak to udělat, ale aby všichni věděli, jak to dělat a šli stejným směrem. Abychom rozšířili zahradu, zvířata, chceme tvořit korále. Chtěli bychom rozšířit „individuální sezení“. Individuální plánování opravdu, aby ten klient měl alespoň dvakrát za měsíc prostor na to učení s tím svým pracovníkem. Osobní plány mám v této oblasti se více vzdělávat. Mým snem je, být ohebnější v preterapii, abychom se více napojili na některé kluky, abychom jim více mohli rozumět, byli více v kontaktu a mohli spolu komunikovat. Často se to neděje, jsou to klienti s autistickým spektrem a neumíme to ještě, nejsme v tom ještě tak vycvičení, měli bychom se v tomto vzdělávat.

Zaujalo mě, že i přes dlouhodobé působení mají zaměstnanci snahu službu dále rozvíjet a vylepšovat, že se tzv. nezacyklili. Také mají starost o to, aby chráněné bydlení nezaniklo, protože si uvědomují jeho potřebnost pro klienty. Snažit se více věnovat plánování zaměřené na člověka, což je soubor principů, na kterých jsou postaveny techniky

individuálního plánování. Jeho klíčové principy jsou hledání silných stránek, nadání a dovedností člověka v kontextu komunity, zvyšování důležitosti názoru klienta a jeho blízkých, zmapování jeho historie, zhodnocení přítomnosti a plány do budoucna (www.kvalitavpraxi.cz [online]. 2016).

4.4.3 Rozhovory s rodiči klientů

K vyváženosti pohledu na chráněné bydlení i z venčí jsem požádala některé rodiče klientů o vyplnění dotazníku, který vychází z otázek položených klientům.

1. Čeho jste se nejvíce obávali před nástupem Vašeho potomka do chráněného bydlení?

- Náš syn s ohledem na věk (v té době mu bylo 22 let) ještě před nástupem neuměl dokonale udržovat čistotu (hlavně v noci míval problémy), takže jsme měli obavu, zda nebude při přijetí problém. Ale všichni zúčastnění to zvládli a k našemu úžasu, se naučil používat pravidelně WC i v noci.

- Obavu jsem měla z toho, jestli si syn dobře zvykne a ostatní si zvyknou na něj.

Odkud Váš potomek do chráněného bydlení přišel?

- Do této doby, byl v domácí péči a denně chodíval do denního stacionáře v Praze.

- Přišel ze Slunečního domova v Kyjích - týdenního stacionáře.

2. Co si myslíte, že se v chráněném bydlení naučil nového?

- Je hodně samostatný, hodně komunikuje (někdy až moc), v rámci svých možností se umí sám obsloužit, uvařit si „kafe“, které mu hodně chutná, umí si říci „Co chce a co nechce“, naučil se přijímat nové lidi a žít „svůj“ život v komunitě, která se pro něho stala druhou rodinou.

-Vařit si kafičko. Být víc v klidu, bez dohledu, sám - poprvé se mi stalo, že jsem ho našla v pokoji ležet v posteli a odpočívat, protože byl nemocný. Zvládl s asistentem celovečerní film v kině.

3. Chodí Vaše dítě do zaměstnání, pracovní dílny?

- V současnosti si nejsem jistá, zda jezdí do dílny v Davli, ale určitě se podílí na loupání česneku a cibule a také na chodu domácnosti a dále má různé aktivizační činnosti, hodně ho baví muzicírování.

- Ano, v dílně loupe česnek do hermelínů.

4. Jak si myslíte, že tráví volný čas?

- Rád poslouchá rádio a oblíbené CD (Makovou panenku, Maxipsa Fíka, Petra Skoumala „Když jde malý bobr spát“...). Rád komunikuje o rodině, dopravních prostředcích, cestování („přijede táta“, „tramvají“, „autobusem“, „příští stanice Slapy, Na polesí“...)
- Pomáhá (nebo šmejdí) v kuchyni. Chodí na procházky a na návštěvu (na kávu) do spřáteleného zařízení.

5. Vzdělává se vaše dítě? Jak?

- Vzdělává se každodenními činnostmi, které jsou pro něho vzdělávacím procesem.
- Pokud vím, tak ne.

6. Kolik platí za ubytování? Zbývají mu ještě nějaké peníze pro jeho vlastní potřebu?

- V současnosti jeho důchod, (8 553,-Kč) nestačí na pokrytí nákladů, tudíž doplácíme 1000/měsíc, kupujeme oblečení a podobně. Z výše uvedené částky mu odvádí 15% na jeho potřebu, ze které si hradí letní pobyt atp.
- Dostává kapesné, které moc nevyužije. Za ubytování se stravou platí měsíčně lehce přes 8 tisíc, které bere jako invalidní důchod.

7. Má přátele? Navštěvujete ji/ho?

- Se synem se vidáme pravidelně, obvykle jezdí domů jednou za 14 dní, společně s dalšími rodinami jezdíme jednou za měsíc na pravidelná setkání, tábor, víkendovky, návštěvy kamarádů atp.
- Navštěvuji ho každý druhý víkend. Většinou si ho беру domů do Prahy. Příležitostně i na delší dobu přes svátky a prázdniny. Kromě rodiny ho nikdo nenavštěvuje.

8. V čem spatřujete zápory chráněného bydlení? Zlepšil/a byste něco na tomto způsobu bydlení?

- Vadí nám každoroční nejistota, zda takováto služba, byť dobře vedená přežije. Vadí nám nadměrná úřednická byrokracie, která hází neustále i takovýmto dobře vedeným neziskovkám klacky pod nohy.
- Se způsobem bydlení jsem spokojená. Byla bych ráda, kdyby bylo více času zaplněno nějakou organizovanou činností - ručními pracemi, výtvarkou atp.

9. Jaké jsou klady chráněného bydlení? Jaký si myslíte, že je jeho největší význam?

- Chráněné bydlení má své místo v nabízených službách, které tvoří malé společenství lidí, kde se každý může podílet a podle svých možností a schopností přispívat k rozvoji komunity.
- Pro mě je největší klad v tom, že vím, že je tam spokojený a je o něj dobře postaráno.

10. Můžete vyjmenovat některá práva Vašeho dítěte?

- V rámci svých možností, žít plnohodnotný a důstojný život v prostředí, které se co nejvíce přibližuje běžnému životu. Co nejméně omezující prostředí, právo na soukromí. Ochrana před zneužíváním a ponižováním.
- Právo rozhodovat sám o sobě.

11. Můžete vyjmenovat některé povinnosti Vašeho dítěte?

- Dodržování stanovených pravidel, nenarušovat soukromí druhých osob, podílet se v rámci svých možností na chodu domácnosti.
- Respektovat ostatní.

12. Jaké jsou vaše společné plány do budoucna týkající se bydlení?

- Máme hodně přátel a známých, tak asi šířit povědomí, že je dobré podporovat takováto zařízení a společně „občansky“ působit na veřejné instituce (hlavně v době voleb).
- Byla bych ráda, kdyby to už zůstalo tak, jak to je. Jsem s tím moc spokojená.

Jsem velice vděčná byt' za malý vzorek odpovědí. Jsem si vědoma toho, že hodně klientů chráněného bydlení již rodiče nemá a že rodiče klientů jsou velmi vytížení.

V této skupině respondentů jsou nejkonkrétněji uvedené odpovědi. Rodiče zde reflektují zvyšování samostatnosti svých potomků. Je pro ně důležitá sociální jistota svých dětí v budoucnosti, kterou spatřují v chráněném bydlení.

4.5 Shrnutí výzkumného šetření

Z rozhovorů je patrné, že i když každý klient (ale i zaměstnanec) přišel z jiného prostředí, jsou schopni společně vytvářet velice dobré společenství. Naučili se zde jak klienti, tak i zaměstnanci mnoho nového. Všichni klienti mají možnost chodit do zaměstnání, vzdělávat se a svobodně se rozhodovat o volbě činnosti ve volném čase a hospodařit s financemi, čímž se významně posiluje jejich samostatnost. Patrná je i potřeba mít někoho i mimo chráněné bydlení, s kým by bylo možné sdílet radosti i starosti všedních dnů. Tím by se možná zmírnilo jakési občasné napětí mezi klienty, které bylo uváděno v rozhovorech. Právě u otázek spokojenosti je potěšující, že se klienti i zaměstnanci staví s aktivním přístupem. Všichni společně hledají, v rámci individuálního přístupu, cesty jak případné nepříjemnosti nejen řešit, ale hlavně, jak jim předcházet. Je velmi potěšující, že zde panuje přátelská atmosféra. Snahou chráněného bydlení Slapy je každému klientovi zajistit jeho práva. Důkazem toho je i snaha o navrácení svéprávnosti všem klientům v míře odpovídající jejich schopnostem. S právy se pojí i povinnosti, takže je samozřejmostí, že je od klientů očekáváno jejich plnění. Podle pozorování je patrné, že si všichni své povinnosti dobře uvědomují, i když pro mnohé bylo velmi obtížné je ústně zformulovat. V otázce budoucnosti chráněného bydlení z odpovědí vyplývá obava o existenci z důvodu financování, ale také veliká touha všech účastníků, aby tato služba fungovala i nadále.

Z rozhovorů účastníků výzkumného šetření lze vyvodit závěr, že tento typ bydlení pro osoby s mentálním postižením má opodstatněný význam ve všech oblastech života těchto osob. Také se ukazuje, že chráněné bydlení je dobrou alternativou k dalším typům bydlení pro osoby s mentálním postižením.

Z výzkumného šetření vyplývá, že Chráněné bydlení Slapy Portus Praha, z.ú. kvalitně naplňuje cíle, které si stanovilo a je přínosem nejen pro klienty a jejich rodiny, ale i pro své zaměstnance.

5 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo představení konkrétního chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením a to chráněné bydlení Slapy poskytované organizací Portus Praha z. ú. Práce má za cíl seznámit se s životem dospělých osob s mentálním postižením v tomto chráněném bydlení.

Z výzkumného šetření vyplývá, že chráněné bydlení je vhodný typ bydlení pro osoby s mentálním postižením. V tomto zařízení se zaměstnanci snaží klientům poskytovat pomoc a podporu vycházející z jejich individuálních potřeb, dále je jejich snahou vytvořit pro ně důstojné životní podmínky srovnatelné se způsobem života většinové společnosti.

Z rozhovorů a pozorování vyvstává problematika financování této sociální služby, což vede ke každoroční nejistotě, zda tato služba bude i nadále fungovat. Z toho pramení i nedostatečné personální obsazení, zaměstnanci se shodli na tom, že aby služba mohla kvalitně fungovat, muselo by zde být více asistentů pro klienty. Tento nedostatek se snaží nahrazovat spoluprací s dobrovolníky, bohužel v současnosti je jich nedostatek.

6 Seznam použitých informačních zdrojů

BARTOŇOVÁ, M., BAZALOVÁ, B., PIPEKOVÁ, J. *Psychopedie - texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-144-7.

ČERNÁ, M. (ed.): *Česká psychopedie. Speciální pedagogika osob s mentálním postižením*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2008. 222 s. ISBN 978-80-246-1565-3.

DOLEJŠÍ, M. *K otázkám psychologie mentální retardace*. 1. vydání. Praha: Avicenum, 1973. 184 s. ISBN 08-051-73.

FIALOVÁ, M. *Význam chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením z pohledu osob s mentálním postižením a jejich rodičů* [online]. 2012 [cit. 2015-12-27]. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Monika Mužáková. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/106532>.

Fosa o. p. s. [online]. [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.fosaops.org>.

GILBERG, CH., PEETERS, T. *Autismus – zdravotní a výchovné aspekty*. 3. vydání. Praha: Portál, 2003. 122 s. ISBN 978-80-7367-498-4.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 2. vydání. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

HRDLÍČKA, M., KOMÁREK, V. *Dětský autismus*. 1. vydání Praha: Portál, 2004. 204 s. ISBN 80-7178-813-9.

Chráněné bydlení Slapy [online]. [cit. 2015-12-27]. Dostupné z: <http://www.portus.cz/poskytovane-sluzby/chanene-bydleni-slapy>.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. 1. vydání. Praha: Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

JELÍNKOVÁ, M. *Péče o dospělé klienty s autismem*. Praha: Vydal Institut pedagogicko – psychologického poradenství ČR, 2001.

Plánování zaměřené na člověka [online]. [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.kvalitavpraxi.cz/dokumenty/planovani-zamerene-na-cloveka>.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 2. vydání. Praha: Portál, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

MKN-10 [online]. [cit. 2015-11-21]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>.

PEETERS, T. *Autismus – od teorie k výchovně-vzdělávací intervenci*. 1. vydání Praha: Scienta, 1998. 169 s. ISBN 80-7183-114-X.

PIPEKOVÁ, J. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vydání Paido: Brno, 2006. 408 s. ISBN 80-7315-120-0.

PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. 1. vydání. Brno: MSD, 2006. 208 s. ISBN 80-86633-40-3.

Portus Praha [online]. [cit. 2016-02-20]. Dostupné z: <http://www.portus.cz>.

SOBEK, J. a kol. *Můžete si vybrat! Příručka o lidských právech*. 1. vydání. Praha: Portus, 2007. 23 s. ISBN 978-80-239-9401-8.

Společnost pro podporu lidí s mentálním postižením v ČR [online]. [cit. 2016-04-02]. Dostupné z: <http://www.spmp-praha.cz>

ŠÍŠKA, J. *Mimořádná dospělost*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2005. 100 s. ISBN 80-246-0992-4.

ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. 3. vydání. Praha: Portál, 2006. 200 s. ISBN 80-7367-060-7.

THOROVÁ, K. *Poruchy autistického spektra*. 1. vydání Praha: Portál, 2006. 453 s. ISBN 80-7367-091-7.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. 872 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

VALENTA, M., MÜLLER, O. *Psychopedie - teoretické základy a metodika*. 1. vydání Praha: Parta, 2003. 443 s. ISBN 80-7320-039-2.

VOCILKA, M. *Autismus*. 1. vydání Praha: TECH-MARKET, 1996. 116 s. ISBN 80-902134-3-X.

Zákon o sociálních službách [online]. [cit. 2015-11-21]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>.

7 Seznam příloh

Fotografie:

Chráněné bydlení Fara a sociálně terapeutická dílna

Chráněné bydlení Na Vyhlídce

Sociální podnik DOBROTY S PŘÍBĚHEM

Loupání česneku v sociálně terapeutické dílně

Ukázka dalších aktivit v terapeutické dílně